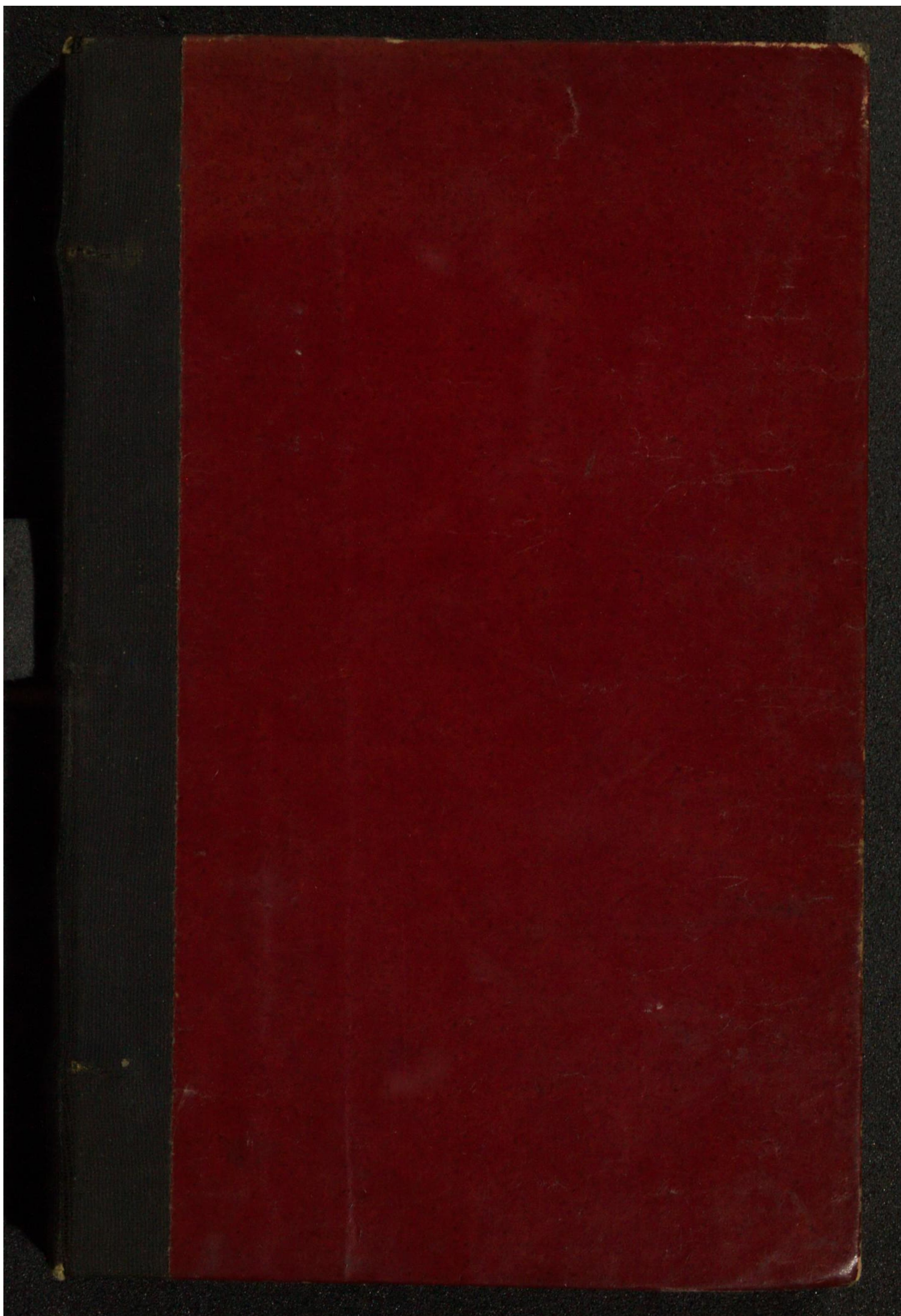
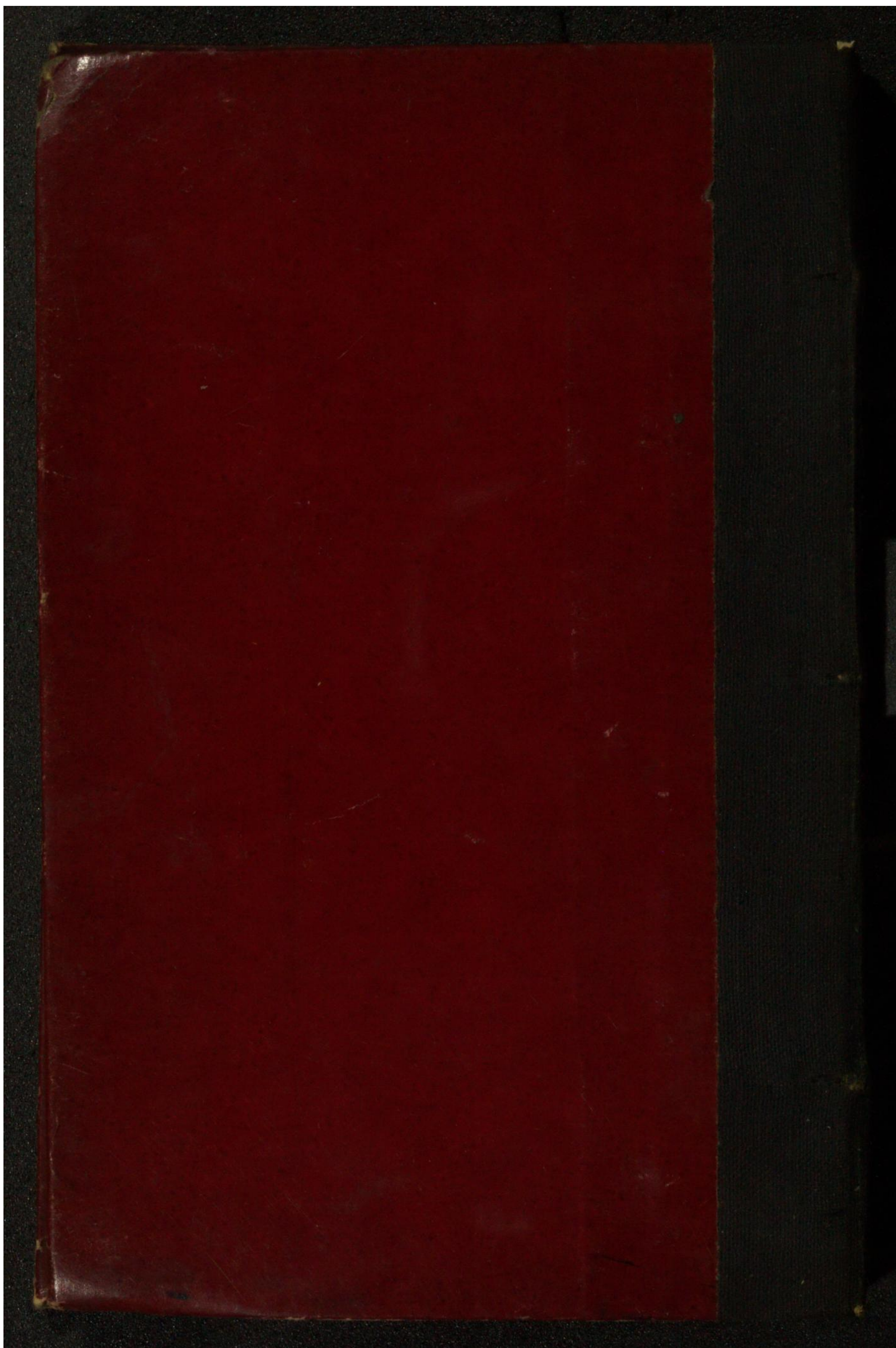

1536
Stephanus

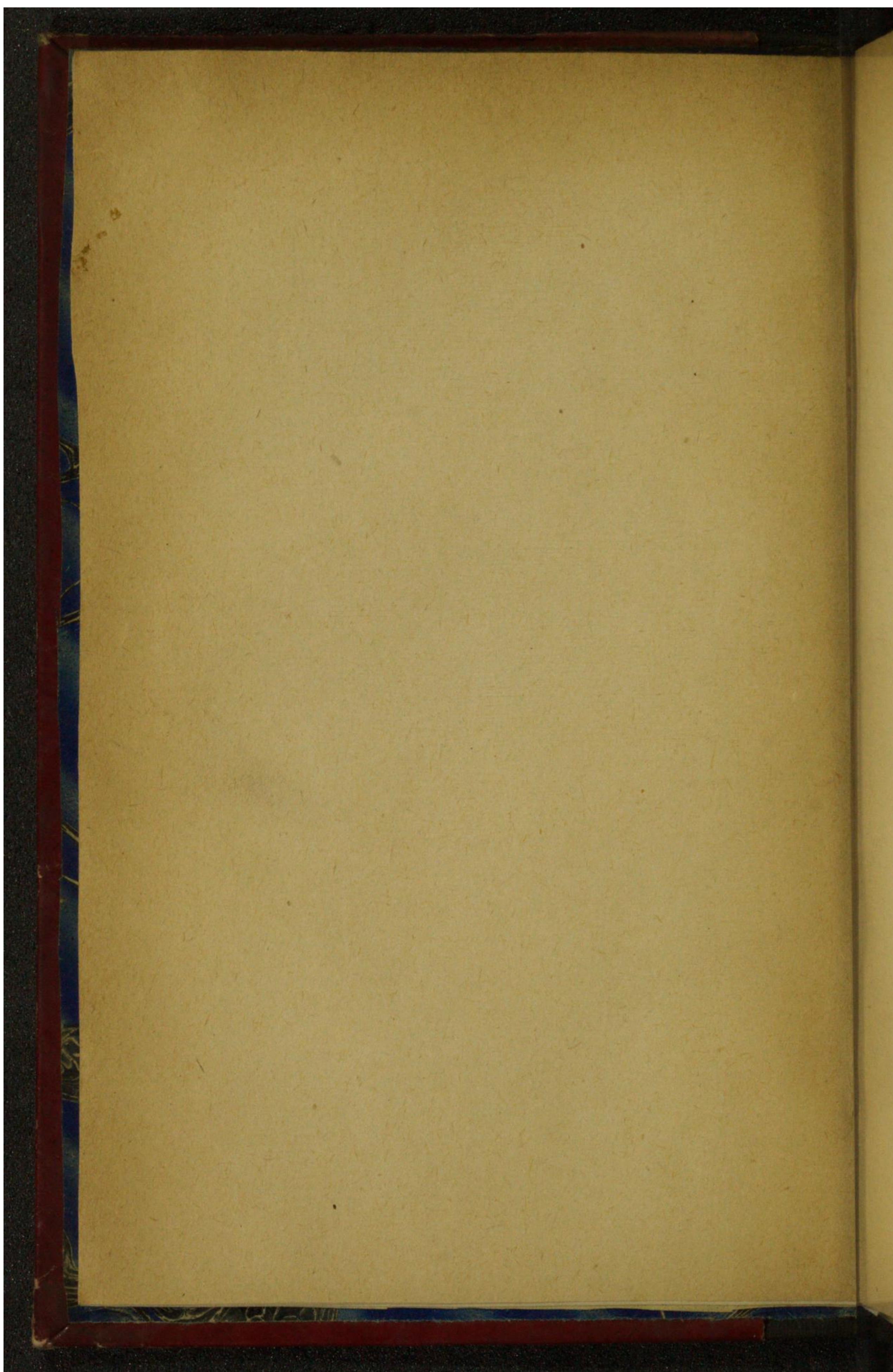

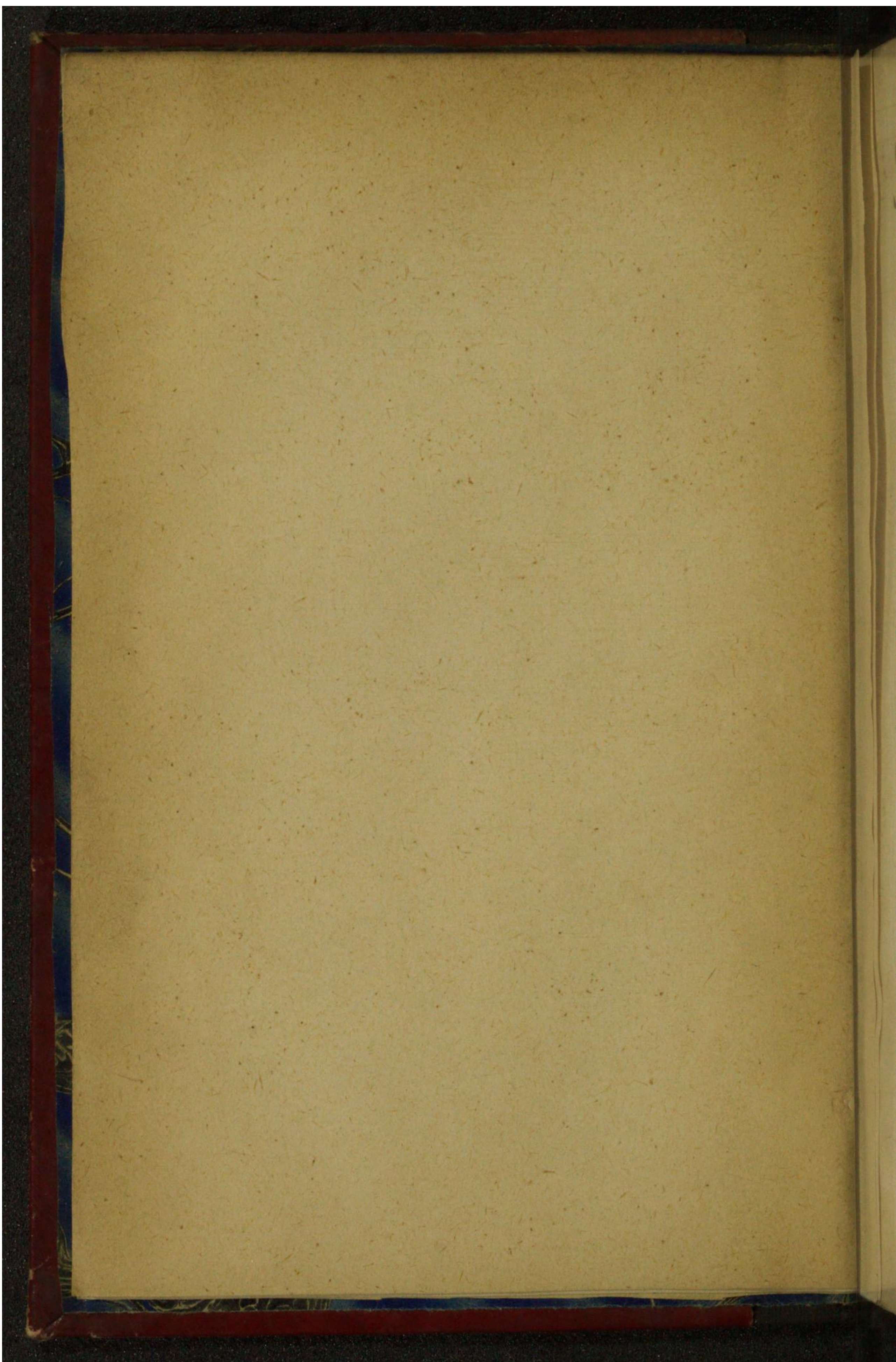

N

STEPHANUS (Carolus)

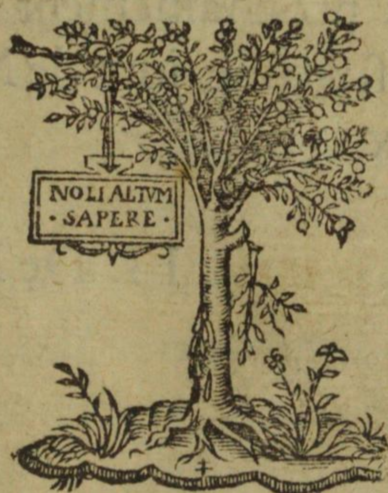

42550

Seminariũ siue

PLANTARIVM EArum arborum, quæ post hortos conseri solent: quarum nomina, fructus, itẽ etiam conserendi vocabula apud authores benè recepta hoc libello declarantur.

In puerorũ gratiam atque vtilitatem: vt post ipsas herbas, etiã arbores cognoscere facilè possint.

Cũ priuilegio.

Il eſt permis audict Robert Eſtienne imprimer ledict petit liuret intitule Seminarium arborũ. Et defences a tous autres de limprimer, ne vendre autres que ceulx qui ſerõt faictz par ledict Robert Eſtienne dedans deux ans prochainement venans. Faict le ſixieſme iour de May, M. D. XXXVI.

I I. De Meſmes.

Caroli Stephani SEMINARIVM, siue mauis appellare plantarium earum arborũ, quas post hortos vulgus nostrum conserere solet.

QVOD non potuimus eadẽ opera præstare statim post absolutã hortuli nostri descriptionẽ, tum propter varias, quib9 auocabamur ac distrahebamur occupationes, tũ multò magis quia res videbatur nobis difficilior, quàm vt temerè, & tã cito sine aliquo iudicio prodire deberet: id nũc iuuenibus nostris bonarum literarum sectatoribus damus: quorũ precibus, (vt sunt sanè quamiustissimæ, & ingenuis ac liberis animis dignissimæ) omnino obtemperare in mẽtem induximus: præsertim in iis rebus, qui-

bus nostra ope ac diligentia, sua studia non parum ali atque augeri cognoscemus.

Habetis itaque candidissimi iuuenes hoc in libello variarum arborum seminarium, seu mauultis appellare plantarium: quod post ipsam hortorũ ac rerum hortensium cognitionem iure quodã consequi videtur. Is enim vel antiquis ipsis mos fuit, vt post hortulum, atque adeò oblectamenta hortẽsia, seminaria ipsa ob oculos proponerent, in quibus & vineas, & varias arbores disponebãt. Vnde & vitiaria & arbustiua seminaria appellare licuit, pro vinetis & arbustis in ipsis hortorũ oblectationibus inclusis: de quibus in sequentibus abundè, & tamen breuiter disseremus.

Sed prius quàm quicquam attentemus, vt omnia quæ hic explicaturi sumus, certum ordinem teneant, ne

quid confuſum,aut inordinatũ relinquamus:prima omniũ nobis explicãda eſt ſeminarii & arbuſti ſignificatio: & quo pacto ab ipſis antiquis fieri ſolebant ſeminaria, quáque ratione noſtris reſpondeant:poſt quam explicationem,arborũ omnium partes etiam pueris aperiemus:ab his,ad earum cul turam digrediemur.Quo in loco permulta eius rei vocabula à probatiſſimis authoribus vſurpata declarabimus, & in noſtrũ vtendi modum cõuertemus.Poſtrema omnium erit nominũ eorum explicatio, quæ tum arboribus variis,tum etiã fruticibus impoſita ſunt:quæ etiam vulgaria faciemus,puerorũ cauſa. Neque verò hac in parte omittemus varia fructuũ vocabula pueris tam neceſſaria, quàm quæ omniũ maxime eſſe debent.Itaque,ne longiores ſimus, rẽ ipſam aggrediamur:prius tamẽ admonito Le-

ctore, ne ſibi imponi putet, nihil hîc eſſe, quod non à probatiſſimis authoribus deſumptum ſit, quorũ etiam nomina non tacebimus: & quibus intelligẽdis haud minorem operam adhibere debebunt iuuenculi, quàm ipſis rebus. Nã & quæ ad antiquorum morem ſpectabant in arborũ culturæ vocabulis, & ipſarũ cognominibus, quǽque ab antiquis ſumi debuerũt, ea me hercule à Plinio, Varrone, Columella, Theophraſto deſumpta ſũt: vt noſter hic libellus veluti quandam eorum authorum interpretationẽ hac in re iuuenibus bonarum literarũ ſtudioſis præbere videatur. Quæ verò à recentioribus ſumenda erant, ea ſane, vt rem ipſam fatear, néque mihi alterius inuentũ arrogem, partim ab Hermolai Barbari commentariis in Dioſcoridem, partim ab eruditiſſimi viri Ioannis Ruellii vigiliis, in hũc libel-

lum transtuli. Fuit enim Ruellii nostrì diligentia tam solers in primo libro eius operis, quod De natura stirpium inscripsit, vt vulgaria omnia arborum & fructuũ nomina longe accuratiori stylo percurrerit, quàm nostro labore factũ fuisset in priori nostri seminarii dispositione. Quapropter maluimus (nõ repugnante tamẽ authore) puerorum gratia institutum nostrum immutare, & grauem authorem in eius rei cognitione longe absolutissimum sequi: ac quod nobis in hac re conducere visum est, in summulam quãdam & facilem ordinem redigere, quàm nostrum laborem tanti viri diligentiæ anteferre. Id autem factum videbitur in pomario.

Seminarium.

Quãdò omnis, vt inquit Cicero, quæ de aliqua re ſuſcipitur inſtitutio, à definitione proficiſci debet, vt intelligatur quid ſit id de quo à nobis diſputatur: æquum eſt vt prius quàm quicquam aliud explicemus, quemadmodum ſuperius paulò polliciti ſumus: ipſam ſeminarij & plãtarij, atque etiam arbuſti ſignificationem aperiamus.

Seminarium (inquit Budæus, ſingulare totius Galliæ ornamentũ) locus eſt ſubactus, in quo ſemina aut vitium, aut arborum pangũtur, vt cum ad certam quantitatem excreuerint, in vinetum, vel arbuſtũ, vel pomarium tranſferantur. Ruſtici quidam hodie vocãt vulgo *une baſtardiere*. Columella lib.3, Qui vineã vel arbuſtũ cõſtituere volet, ſeminaria prius facere debebit. Sic enim ſciet cuius generis vitẽ poſiturus ſit. Nam quæ pretio parata diſponitur, certam generoſitatis fidem nõ habet: quoniam dubium eſt, an is qui vẽdidit, legendis ſeminibus adhibuerit diligentiam.

Semina hoc loco, quemadmodum in aliȷs multis intelligi debent, non quidem pro granis, ſed ſurculis depactis: qui cum radices egerunt, in ſeminarium aut vinetum tranſferuntur. vulgus noſtrum vocat *des plãtes*, præſertim in vineis: in arborib⁹ autẽ, *des ſauuaigeaulx*. Colum. lib.5. cap.9. de pomario, Semina lege craſſa, non minus quàm manubriũ bidentis, recta, læuia, procera, ſine vlceribus, &c. Virg. -neu ferro læde retuſo Semina.

Vnde eleganter dixit Columella, deponere ſemina ſcrobibus, *enterrer les ſauuaigeaulx es foſſes*: Cũ (inquit) ſemina depones, dextra ſiniſtráque vſque in imũ ſcrobẽ faſciculos ſarmẽtorũ brachij craſſitudinis demittito. Quinetiã ſemina ipſa quãdo in ſeminario ordine ſerebantur, à Columella ordinaria ſemina appellata ſũt: hoc eſt per ordines diſpoſita, lib.3.cap.13: Conſitis (inquit) pluribus inter ordinaria ſemina malleolis. Sed de cõſitione ſeminum, quæ per ordinem fiebat, ſuo loco.

Quin & huiuſmodi ſemina interdum quidem plantæ dicũtur. Virg. Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrũ Depoſuit ſulcis. Dicuntur & ſeminaria, plantaria. Virg. 2. Georg. Et viua plantaria terra. Plin. lib. 13. de palmis loquẽs, Ergo (inquit) plantaria inſtituunt, anniculáſque transferunt, & iterum bimas. Itaque & plantariũ & ſeminarium pro eodem accipi nihil vetat.

Seminarium autem id in quo tenella adhuc ſemina educanda (inquit Budæus) depanguntur deponũtúrque, Plinius nutricem appellauit, lib. 16: Omnia ea (inquit) ſtatim opus eſt nutrici dari, atque in ſeminarijs adoleſcere, iterúmque migrare. Idem alibi, Quamobrem & ſeminarij curam antè conuenit dici, quàm tranſeatur in alia genera. Nam & huic principio eligi ſolum refert: quoniam & nutricem indulgentiorem eſſe quàm matrem ſæpe conuenit. Vnde illud Virgilij,
Mutata ignorent ſubito ne ſemina matrem.

Itaque arbores dum ſurculis ſeruntur per ordinem, id eſt plãtulis (quæ etiã Græcis τὰ σπέρματα vocantur, hoc eſt ſemina) conficiũt ſeminariũ

& quasi surcularium quoddam. nam segetes fusim seri solent.

Iam & seminaria vlmorũ dicere possumus pro vlmario, hoc est loco vlmis cõsito, & in quo multa vlmorũ semina depacta sunt: *ung lieu auquel on nourrit & eslieue des petitz ormiers pour replanter ailleurs*. Colum. lib. 5. cap. 5, Id autẽ facile cõsequi poterit, si vlmorum seminariũ paratũ habuerit. Atque eadem quoque ratione seminaria pomorum, pro pomarijs, aut locis pomorũ seminibus aspersis sumemus: cuiusmodi nonnulli nostratum instituere solent, vt Normani: appellántque vulgo pepinaria, *des pepinieres*: præsertim cum ex granis pomorũ aut pirorum consita sunt. nam etiam taleis terræ infixis conseri solent, quemadmodum cerasorũ seminaria, quæ vulgus vocat *une cerisaye*: nos ceraseta vocare poterimus, vt satis in sequentibus suo loco declarabitur.

Porrò tandiu dicuntur seminaria, quandiu ipsæ arborũ plantæ, aut etiam ipsi surculi grandescere & adolescere incipiunt, vt iam possint aliò transferri: cuius rei rationem multis verbis explicat Columella lib. 5. cap. 5.

Cum autem percreuerunt ipsæ plantæ, vt iã nõ amplius semina, sed arbores dici possint, aut arbusculæ, ac suo ordine in vnum locum cõsitæ sunt: nòn quidem seminariũ sed arbustũ efficiũt, siquidem locus ille varias arborum species contineat; cuiusmodi sunt ea loca quæ nostri vulgo appellãt vergeria, *des vergiers*. Arbusta etiã accipit Virgilius pro nemusculis vel etiam syluulis, quarũ arbores desectæ sunt, vt iam amplius nullam vmbrã præbeant, & arbusculæ potius quàm arbores

Vergel

dici possint: vulgus nostrũ vocat *ung taillis*, in qui bus per extremos æstus cicadæ maximũ strepitũ emittũt: vnde Virg. Resonãt arbusta cicadę. Idẽ Non omnes arbusta iuuãt humilésque myricæ.

Quòd si hæc quidem loca vel agrestia, vel etiã hortensia vnã tantum arboris speciẽ recipiãt, vel amœnitatis gratia, vel etiã vtilitatis: ea quidẽ ab eius arboris specie cuius consita sunt, nomẽ accipiẽt, neque generalius arbusti vocabulũ habebũt. Amœnitatis quidẽ gratia, ab ilice arbore (quæ no bis satis est infrequẽs: cuius tamen folia aquifoliæ acebo ferè similia sunt, quam vulgus vocat, *du houx*, nisi quod nigriora & breuiora apparẽt) ilicetũ appellabimus, locum ilicibus consitum. Martialis, Vicini strues iliceti.

Sic etiam à salicibus salictum, *une saulsaye*. Varro, Sauce Idoneus locus eligendus vbi facias salictum & arundinetũ. Vtilitatis autẽ gratia, vt ad olei prouentũ, locũ oleis arboribus consitum, oliuetũ appellabimus, quod oletũ antiquè Catoni dicitur, cuiusmodi multa loca videntur in Gallia Narbonensi. ad pomorum prouentum, pomarium: simili quoque ratione castanetum, cerasetum, & cætera huiusmodi, quæ pro consitarum arborum nominibus sua etiam nomina sortiri possunt.

Sed vt nostri seminarij significationẽ absoluamus, hoc vnũ addere libet puerorũ causa, Seminarij significationẽ à Cicerone elegantissime trãsferri ad fomitẽ, fontẽ, & originẽ alicuius rei: vel locũ in quo res aliqua incremẽtũ cœpit, tam in bonũ q̃ in malũ. Itaq; ait in Pisonẽ, Ex illo fonte & seminario triũphorũ, cũ arida folia laureæ retulisses. Hoc est ex eo loco, è quo maximi triũphi & coro-

næ laureæ reportari ſolẽt. Idem Off. lib. 1, Id autẽ eſt (inquit) principium vrbis, & quaſi ſeminariũ Reip. hoc eſt, Hinc noſtra Reſp. duxit originẽ, & inde orta eſt. Idem oratione tertia in Catilinam, Qui niſi exeunt, niſi pereunt, etiam ſi Catilina perierit: ſcitote hoc in Rep. ſeminarium Catilinarium futurum. Hoc eſt, ab his peſſimis nebulonibus ſcitote multos ſuborturos Catilinæ ſimiles, niſi auferantur.

Quod autem ad verba ipſius ſeminarij culturæ propria ſpectat, dicitur à Columella lib. 5. cap. 8. coli ſeminarium bidẽtibus aut ſarculis: cum ipſa terra in qua arborũ ſemina diſponere cupimus, à nobis ſubigitur & exaratur, ſiue etiam complanatur. Dicitur etiam runcari, & fodi eidem authori: cum ipſa ſemina expurgantur, & radices fouentur denuò. Quinetiam quàm frequentiſſime ſeminarium ſarriri, & raſtris excoli iubet idẽ Columella, cum herbæ ſuccreſcẽtes, & inutiles raſtris auferũtur: ne mitius terræ alimentũ, quod tenellis adhuc radicibus educãdis proprium eſſe debet, aliò trãſferatur. Multa alia vocabula ſũt huic rei propria, quæ in eũ locum differre melius eſt, in quo de arborum culturæ ratione, & nominibus ſingulatim diſſeremus. Supereſt nunc, vt noſtrum ordinem ſequamur: ac poſt explicatam ſeminarij ſignificationem, arboris & fruticis nomina declaremus. Poſt hæc autẽ ad earũ partes digrediemur.

Arbor.

Arboris ſignificationem ex Theophraſti capite

quinto libri primi de hiſtoria plantarũ, ita deſumemus: Arbor eſt, quod ab radice, caudice ſimplici, ramoſum, nodoſum, ſurculoſum, haud facile diſſolubile aſſurgit: vt olea, ficus, vitis. quæ omnia vocabula capite ſequenti â nobis fuſiſſime explicabuntur. tronco

Arbores lætas appellauit Columella *beaulx arbres & bien cultiuez*, quemadmodum Virgilius Lætas ſegetes: hoc eſt opimas, elegantes, proſperas, & bene excultas: ne quis putet etiã feraces ſignificare: Solent enim (inquit ille) etiam quantumuis lætæ arbores fructum non afferre.

Arbor pomifera, *arbre portant pommes ou poires, arbre frutier*: quæ mala fert atque etiam pira, quæ ſub malorũ & pomorum genere comprehẽdũtur: de quib9 Columella lib. 5. cap. 9. Ita quoque & arbor nouella, & arbor vetula dicitur, pro ea arbore quæ paucorum aut multorum iam annorum eſt. Cic. 5. de fin. Arborémque & vetulam & nouellam, & vigere & ſeneſcere. *ieune ou uieil arbre.*

renuevo

Arbor quoque coliculũ agere dicitur, *iecter une petite ſouchette*, cũ attollitur, & veluti corpus facit, neque dum fructum profert: ſed tantum ipſum alimentum è terra attrahit, vt grãdeſcat. Columella, Cum ſubactus ager, conſitus non eſt, arbor coliculum agit. Frõdere etiam dicitur arbor, quemadmodum & florere, *faire branches, florir*, cum rameſcit, & ramos effundit, ac veluti brachia quædam in altum expandere videtur. Col. lib. 5. cap. 9, Quem ita ponere cõuenit, vt ſi non periculum â pecore habeat, exiguus admodum ſupra ſcrobẽ barbado.

eminea t:lætius enim frondet.

Luxuriare præterea dicitur arbor, quæ vberiores & diffusiores ramos producit, quàm par est. Columella, Cacumina virgarum & arborum ne luxurient, demutilato.

Arbusculæ eidē authori sunt, tenellæ adhuc arborū plātæ, & translationi, aut si mauis depositioni, aut explātationi idoneæ: vulg⁹ vocat *des plātes, ou des arbreaulx*. Colum. lib. 5. cap. 8, Excultæ quinquennio arbusculæ, habiles translationi sunt. Et paulo post, Ipsæ autem arbusculæ hoc modo possunt transferri. Antequam explantes arbusculam &c. Quo ex loco transferendarū & explantandarum arbuscularum rationem latius discito.

Arborescere dicuntur plantæ, vel etiā frutices (de quibus statim dicemus) dū in arboris magnitudinem & formam assurgunt: vires tamē easdē neque robur tā validum habent, neque etiam interdum lignescunt: quēadmodū de malua refert Theophrastus, quæ mensibus senis aut septenis ita grandescit cultura, vt ab herbacea natura, ac forma discedere videatur, & in arborem transire: vt longitudine crassitudinéque instar hastæ possit attolli. Quapropter commode ad vsum baculi venit, quo bubulci & pastores vtebantur ad compellendos greges. Vnde Virgilius.

Hœdorúmque gregem viridi cōpellere hibisco.

Quod enim ait Theophrastus, puto de althea siue bismalua, vt vulgus vocat, intelligendū esse: quā Dioscorides ebiscū siue hibiscū appellat cū Virgilio.

Quinetiam virgulta & olera quædam etiā arborescere videntur, præsertim ea, inquit Theophra-

ſtus,quæ caudice vno conſiſtunt: vt arboris quaſi naturã adipiſci ſpectẽtur, quemadmodũ radix & ruta:& quidem fere omnia olerũ genera,aut certe plurima,quaſi ramos quoſdam capeſſunt, totáque in arboris figuram mutantur: quapropter oleriarbores à quibuſdam appellata ſunt, hoc eſt olera arboreſcentia:diu tamen durare nequeunt, neque hanc formam retinere.

Arbuſtiuus locus Columellæ lib.3.cap.13.dictus eſt pro loco arboribus conſito, vtilitatis aut amœnitatis gratia,*ung lieu plante darbres*:qui etiã locus ſub arbuſti ſignificatione intelligitur,vt prius dictũ eſt.Col.lib.5.cap.5,Qui volet freques & diſpoſitũ arbuſtũ paribus ſpatijs,fructuoſúmque habere,operã dabit,ne emortuis arborib9 rareſcat. Gellius arboretũ vocat,lib.17.cap.2, Conualles (inquit)& arboreta magna erant. Arbuſtiuæ quoque vites ab arboribus dictæ ſũt,quibus olim applicari & maritari ac iũgi ſolebant:vt etiam nũc ſolet apud Italos. Col. Arbuſtiuã vitẽ tam putare quàm alligare diligẽter oportet. Quod nomẽ deductũ puto à verbo arbuſto,arbuſtas:quod ſignificat,agrũ arboribus conſerere ad maritandas vites. Plin.lib.17.cap.23, Tranſpadana Italia præter ſupradicta, cornu, populo, tilia,acere,orno, carpino,quercu, arbuſtat agros.

Arborator antiquis dictus eſt quemadmodũ vinitor,is qui arborum colendarum & conſerendarum curam & cognitionem ac ſcientiam habet. Col.lib.11.cap.1, Nam & arator reperitur aliquis bonus,& optimus foſſor aut fœniſector, nec minus arborator aut vinitor.

Sed ne pueri verborum affinitate hallucinẽtur,

arbolado

prius quàm ad arboris partes deſcendamus:dicẽdum nobis videtur,quid ſit arbutus,quando ſimile quiddã cũ arbuſto habere videtur. Eſt igitur arbutus,arboris agreſtis genus,mala acerrima ferentis,quæ dũ matura ſunt,fragorũ formam & colorẽ referũt:Græci mimecyla vocãt: Narbonẽſes Galli, *des ſarbouſſes*. Eſt autem fructus ceruis iucũdiſſimus. Fruticoſa quidem arbor eſt, & rarã vmbram præſtans,potiſſimũ in ſyluis. Vnde Virgilius, Et quæ vos rara viridis tegit arbutus vmbra. Eius fructũ Plinius vnedonẽ appellat,quòd aſperitate ſua & acerbitate, præſertim dum immaturi ſunt fructus, plures edi non poſſint. Quidã etiã arbutum neutro genere pro fructu vſurpant, vt author eſt Valla. Sed & ipſam arborẽ Dioſcorides, & Galenus comaron appellant. Quod nomẽ vulgus Italorum adhuc integrũ retinuit: & fructũ epymelida Græci vocauerunt: de quibus poſtea in ſorbis. Videto Pliniũ lib.15. cap.24. Virgilius 2. Georg. Dant arbuta ſyluæ. Sed hæc obiter.

FRVTEX autẽ Theophraſto dicitur id quod ab radice,caudice multiplici,ramoſúmq; ſe attollit, vt rubus, paliurus: (quem tamen inter carduos cõiunxiſſe videtur Virgilius) Vnde fruticoſæ etiã plãtæ dicuntur,quæ ſua natura nũquam in arborem attolluntur, aut arboreſcũt: ſed ſtatim ab ipſa radice ſeſe in ramos diffindũt, & brachia attollunt: qualis eſt corylus, rhamnus, &c.

Suffrutices autem vocat Plinius, qui mediam quandam habent cõſiſtentiam inter arborem & fruticem: vel etiam inter herbam & fruticem: vt quatenus lignoſi ſunt, arbores aut frutices dici

poſſint:quatenus autem altius nõ attolluntur, neque tam multos ramos habent, eóſque tenellos & deciduos, herbarum naturam imitentur: qualis eſt matiana, liguſtrum, &c.

Fruticare dicuntur quædam arbores, quæ niſi ſæpius purgentur & amputentur, à ſua natura & forma deſciſcunt, & ab arboribus in frutices degenerant: qualis eſt myrtus, inquit Theophraſtus. Dicuntur præterea herbæ quædam fruticare, quæ in frutices aut ſuffrutices attolli vidẽtur, & ramos multos producunt: cuiuſmodi eſt abrotonũ vtrũque. Colum. Itaque cũ trunco reciſa, etiam lætius fruticat. Hoc eſt, vberius attollitur. Vnde frutetũ Columellæ dicitur locus fruticibus conſeptus, lib. 3. cap. 11: Quam ob cauſam (inquit) ſylueſtris ager præcipue eſt eligẽdus, qui etiam ſi frutetis aut arboribus obſeſſus eſt, facile extricatur. Sed de arboris & fruticis ſignificatione hactenus. Nunc ad ipſas partes veniendum.

Partes arboris.

Incipiemus à radice, atque adeò inferioribus & maioribus arborum & fruticum partibus: deinde verò ad ſuperiores, & minimas diuertemus.

Radix (inquit Theophraſt9) tã in arbore quàm in alia quauis planta, eſt id quo alimẽtum à terra attrahitur. dicta, vt quibuſdam placuit, quòd ſæpe effoſſa terra parumper radatur, vt arbor fruticeſcat: vulgus noſtrum vocat, *une racine*: cuius partes quædam circunquaque adhærentes quibus velu-

ti lacertis nititur, & terram vndique comprehendit, capillamenta appellantur. Col. lib. 4. cap. 11, Qui non ſolum in eo errabant, quòd primi anni capillamenta ſeminum intacta, ſed & poſt biennium viua radix recidenda erat. Vides quemadmodum capillamenta, & viuã radicem ſeparet. Appellat autem viuam radicem, ipſius radicis corpus, & veluti caudicẽ ipſum, qui quemadmodũ arbor ipſa, ramos ſuos habere conſpicitur, vocatúrque à Columella lib. 4. cap. 8. mater, *la maiſtreſſe racine.* Caueto autẽ ne pro viua radice viuiradicẽ dicas: eſt enim aliud viuiradix, vt poſtea explicabimus ſuo loco. Cæterum capillamenta, ſeu capillos radicis dictos puto, tum ab ipſa formæ ſimilitudine, quam cum capillis noſtris habent: tum etiam quòd quotannis attonderi ſoleant, vt arbor craſſeſcat, & maior ſucci copia surſum attollatur, neque in ipſa radicis vſqueadeò multiplicis ſubſtantia hæreat. Quinetiam hæc capillamẽta Plinius fibras appellauit lib. 18: Frumenta, inquit, multa radicantur fibris. Vnde fibroſa herbarum potiſſimũ radix, & capillata ſiue capillaris dicitur apud authores, ad differentiam radicis bulboſæ, hoc eſt rotũdæ, & quę bulbi ſimilitudinem habet. Dicitur item radix limoſa, quæ dum frangitur, ſuccum quendam limoſum emittit: vel quòd terræ ſubſtantiam ita reſoluit, vt ſemper limo obducta appareat. Eſt præterea cauernoſa radix, quæ multas intus cauernulas habet, & quodammodo foraminulenta eſt, neque ſolida & compacta apparet. Addendum eſt etiam, radicem geniculatam ab authoribus vocari, quæ

nodosa est,&multos veluti geniculos profert,qualis est poligonati radix,quod vocamus sigillũ Salomonis:item etiã corticosam, quæ corticem habere videtur.Plin.lib.20.cap.19,Syluestriũ vnum genus,ceratitim vocant,nigrum,cubitali altitudine,radice crassa & corticosa.Quin & nomina radicum ab ipsa forma fingi possunt,vt crassam,lõgam,spissam, breuem radicem dicamus, quẽadmodum à colore & sapore potissimũ sumi solent aliæ differentiæ.

Radicare autẽ dicuntur arbores vel etiam plãtæ,cum ipsius radicis beneficio crescere vidẽtur, vt est in priori exemplo Plinij. Eadẽ quoque ratione dicitur arbor capere radicem,*prẽdre racine*, quando succũ terræ sibi familiarem facit, & ipsum attrahit,atque in alimoniam conuertit.Plin. Cum pali defixi radices cepissent. Idem lib.17. cap.23,In terra nõ pauciores gẽmæ quatuor obruuntur ad radicem capiendã.Qua etiam loquẽdi forma, dicitur arbor eidẽ authori lib.16.cap. 31. agere radices in profundum: hoc est penitius radicare. Legi præterea apud Plinium,circũfodere radicẽ & subarare, pro circunfodiendo & subarando auellere & extrahere.Quòd si radix rũpatur,& suo loco moueatur, propriè admodum luxata radix dicetur. Plinij locus sic habet lib.17. cap.24, Aut circunfossor, vel etiã subarator imprudens luxauit radices. Quinetiam mittere radicẽ,pro capere radicẽ,vel producere & exerere, Columella dixit lib.3.cap.18:Nam(inquit)& radices è capite,quà recisum est,æque mittit.

Caudex siue codex(nam vtrunque antiqui pro-

ratons

tulerunt, quemadmodum ſaurex & ſorex) dicitur in arboribus & fruticibus id quod ab radice ſupra terram ſimplex aſſurgit: éſtque commune pariter annuis ac perpetuis arboribus, inquit Theophraſtus. *la ſouche.* potéſtque dici caudex ipſius arboris corpus, quemadmodum caulis ipſarum herbarum: dicuntúrque caudices aut caules, quãdiu ipſa arbor aut herba recta ſtat: nam quod ex caule aut caudice deſecatur: id quidẽ non caudex aut caulis, ſed pars caulis aut candicis appellabitur. Quanquã tamen antiqui tabulas ligneas in quibus incluſa cæra erat ad aliquid ſtilo deſcribendum, vel etiam omnino caudiceas, & ex caudicum partibus leuigatis & tenuioribus factis compoſitas, codices ſiue codicillos appellauerunt: quòd ex arborũ codicibus vel codicum partibus tenuioribus, nempe membranulis & tuniculis fieri ſolerent. Quod nomen apud nos quoque in eadem ſignificatione remanſit, frequentiſſimúmque eſt apud authores. Eſt præterea animaduertendum antiquos pluriũ tabularũ contextum, cuiuſmodi in nauibus vel ædificijs conſpicimus, codicem appellauiſſe. Vnde Appiũ Claudiũ Caudicem primum cognominatum putant, quòd eiuſmodi contextus rationem primus inueniſſet. ſed vereor, ne ſint hæc præter inſtitutum.

Truncus autem (vt ad rem redeamus) *le tronc*, dicitur pars caudicis, vel etiam caudex ipſe ramis truncatis ſuperſtans: niſi mauis interpretari trũcum partem caudicis, radici viciniorẽ, quæ craſſior apparet. Col. lib. 4. cap. 8, Quoniam ſi iuxta truncum radicem præcideris, ex cicatrice plures enaſcentur. Quinetiam truncum pro arbore quæ

trãſfertur ex ſeminario,ſumpſit idem author lib. 5.cap.9: Truncus(inquit) aptior tranſlationi eſt, qui brachij craſſitudinem habet.

Si verò arbor inutili quadam fruticatione multos veluti caudices emittere videatur, cuiuſmodi ſolent ceraſus,prunus,corylus:tantũ is caudex iuſte appellabitur,qui eſt medius & robuſtior: alij autem vicini ab eadẽ radice prodeuntes,qui quidem deſecari & tranſplantari ſolẽt, vt arbor craſſior ſit, & ne ſoboles luxurians parentem enecet, ſtolones appellantur:vulgus noſtrum reiectos vocat, *des reiectons*.à quibus inquit Varro lib.1.de re Ruſt.cap.2, Licinius Stolo prim9 cognominatus eſt,quòd null9 in eius fundo reperiri poſſet ſtolo: effodiebat enim circum arbores è radicibus, quæ naſcerentur è ſolo,quos ſtolones appellabant. vocantur etiam huiuſcemodi ſtolones, ſoboles, ab oleſcẽdo.Col.lib.5.cap.8,Omnis deinde ſoboles quæ ex vno ſtirpe nata eſt,quotannis extirpanda. In vineis autem appellantur pampini:vnde quãpinare vites, ſuperfluos ſtolones reſecare, quod etiã ad arbores cõuenire poſſet:de quibus poſtea.

Pullos etiam arborum vocat Cato cap.51,quos reiectos vulgo vocamus vel, *des pions*: Ab arbore (inquit)abs terra pulli qui naſcẽtur,eos in terram deprimito. Pullulos quoque eoſdẽ vocauit Plini9 lib.17,Nullis verò tales pulluli proueniunt,niſi quarũ radices amore ſolis in ſumma tellure ſpatiantur. Atque inde pullulare verbum deductum, quaſi pullulos emittere,quod & pullulaſcere dixit Columella libro 4.cap.21.*repionner*.

Sed ne caudicis partes omittamus, prius quàm

ad ramos tranſeamus, ſciendum eſt caudicem cō-ſtare ligno, cortice, tunica, & humore ſiue medulla interna, quæ matrix dicitur.

Lignum, eſt pars arboris interna, præcipue in caudice, quæ fiſſilis eſt & dura, *du boys*: éſtque veluti caro ipſarum arborum: vnde ligneſcere dicuntur plantæ quædam, atque adeò radices, quæ in ligni duritiem concreſcunt & ſiccantur: qualis eſt raphani radix, & caulis ferulæ, atque etiam thapſiæ, quæ lignoſum caulem proferre dicuntur.

Pectines à Plinio dicuntur in arboribus, & earum materia, per longitudinem rectæ pectinum modo lineæ, & interualla, quæ Græcis κτιδόνες appellantur. In quibus autem arboribus variant pectinum illorũ lineæ & interualla, adijcere Plinius ſolet aliquid, quo varietas illa poſſit indicari, obliquos, criſpos, nodoſóſve pectines appellãs.

Cortex, pars ſuperior & vltima, atque ab ipſo ſubiecto corpore ſeparabilis: éſtque veluti corium & operculum, ac cruſta quædam ipſarum arborum & plantarum. Virg. Ruptus de ſubere cortex, *une eſcorce*. Vnde decorticare, & excorticare arborẽ dicimus. atque hic quidem cortex quibuſdam arboribus læuis, quibuſdam rugoſior apparet: cuius diminutiuo, corticula, vſus eſt Columella lib. 12. cap. 47.

Liber autem dicitur cortex interior, ipſi lignò adhærens. Col. lib. 5. cap. 10, Ita librum arboris inoleſcere ſinito. Virgilius tenuẽ tunicam appellat in Georg. Et tenues, inquit, rumpunt tunicas. Ac paulo poſt, Vdóque docent inoleſcere libro. Vnde libri appellati, qui ex tuniculis illis arborum interioribus primùm confici ſolebant. Hinc

etiam delibrare arborem apud Columellã, hoc eſt, vſque ad corticem interiorem diffindere, vt craſſior poſtea euadat.

Matrix Theophraſto dicitur, quòd in medio ligni vel caudicis tertium à cortice continetur, quæ à nonnullis cor, ab alijs medulla appellatur. *le cueur de larbre.* Quin & pulpã in arboribus id vocat Plinius lib.16.cap.38. quod nos in animalium corporibus muſculum appellamus. corazon medula

Lachryma verò eſt is humor, qui ſtatim deſecto caudice vel ramo, aut aliquibus tãtũ, ipſo ligno, proſilit & apparet: vulgus vocat *la ſeue.* Vnde lachrymantes calamos, hoc eſt taleas quæ inſeri ſolent, vocat Plinius lib.17.cap.14, & in procemio lib.23, lachrymã vitis vocat, quæ veluti gũmi eſt. savia pua

Muſcus, Græcis brion (quanquam etiam brion populi candidæ vuam ſignificet) alijs ſplãchnos, alijs ipnos dicitur: vulgus noſtrum vocat *de la mouſſe*, eſt id quod in ipſa corticis arborum quarundã ſuperficie lanuginoſum apparet, ceu cani quidam ipſarum arborum villi. musgo

Rami ſunt (inquit Theophraſtus) qui à caule vel caudice fiſſi, multiplices ſparguntur, quos nõnullis placuit nodos appellare: ſúntque veluti quædam ipſarum arborum brachia, quibus ſeſe latius diffundunt & expandunt, atque in altum attolluntur. Vnde Virgilius,

Tum fortes late ramos & brachia tendens.

Quod alibi dicit, frondes explicans, ipſas frondes pro ramis ponẽs: cum tamẽ frõs proprie dicatur, id quod ipſe ramus circunquaque producit: multa interdũ folia habens, & nõnihil corticis, ac veluti

caudiculi. Vnde frõdoſus ramus dictus eſt Liuio decimo ad vrbe condita: & frondea corona, quæ multis frõdibus laureis, vel hæderaceis, folioſis cõ texta eſt: ramis enim contexi corona non dicitur. Hinc etiam frondare arbores dicimus, pro frõdes amputare & leuare: hoc eſt ramos arborũ expurgare, & inutilem frondium propagationem exſecare. Virg. omne leuandũ Fronde nemus. Hoc eſt frondibus ſpoliãdũ. Quod munus qui exequebãtur, frondatores appellati ſunt: & frondaria fiſcina, in qua expurgatæ & deſectæ frondes reponebantur. Col. Cum frondere cœperunt cacumina fici, ferro ſumma prodeſt amputare. Idem lib. 5. cap. 8, Lętam frondẽ olea nõ inducet. eleganter, pro vberẽ frondem non producet. Quod Cicero primo Tuſcul. quæſt. frondeſcere dixit: Cælum (inquit) niteſcere, arbores frondeſcere. hoc eſt, in frondes abire, & frondibus veſtiri.

Ramus autem arboris cũ fructu decerptus, termes appellatur. Horat. Nunquam fallẽtis termes oliuæ. Vnde terminare verbum deductum, quoniam antiqui diuiſiones agrorũ, priuſquàm metæ inuentæ eſſent, termitibus ſignabant. Gellius tamen lib. 2. ſpadicem vocauit, auulſum è palma termitem cum ipſo fructu. Itaque ſpadicis nomen proprium ipſi palmæ erit, quemadmodum palmes ipſarum vitium.

Tabulata dicuntur rami effuſiores, & in plana tendentes, nõ in altiora creſcentes: quales in platanis potiſſimum & vlmis conſpiciuntur. Virg. Summáſque ſequi tabulata per vlmos.

Surculus, eſt id indiuiduũ Theophraſto, & ſim-

plex, quod ex ramis vel caudice oritur, qui etiam frondes gerit: nihil enim prohibet quin ramus, & frōdes & ſurculos producat. Græcis autem, κλάδος dicitur, quale præcipue (inquit Theophraſt⁹) germen annotinum apparet. Vnde ſurculoſi rami Plinio appellantur, ſurculis referti.

Malleolus, ſurculus eſt vtrinque capitatus è duro. Cic. de Seneƈt. Malleoli, plantæ, ſarmenta, vites, traduces, &c. Columella malleolarem virgam appellat, quam ait non amplius quàm ſex gē marum eſſe debere. gemma autem quid ſit, quid item malleolus, draco, &c. in vineto noſtro latius docebimus: hæc enim ad vitem magis pertinent vocabula.

Oculi in arborum ſurculis dicuntur, vnde germen producunt, ſiue germinant, *des boutons*: atque hinc inoculatio quam proprie emplaſtrationem vocat Columella, cum oculus ſurculi aperitur, vt alterius arboris oculum intus inſeramus: cuius rei ratio ſequenti capite diffuſius à nobis explicabitur.

Gemma, idem quod oculus. frequentius autē eſt apud ruſticos: quod nomen vt formarent tranſlatione ſumpta à lapillis pretioſis, neceſſitas coegit, inquit Quintilianus lib. 8. & Cicero 3. de Oratore. Virg. Et læto turgent in palmite gēmæ. Itaque gemma ſi in arboribus ſit, vulgus noſtrum vocabit, *des boutons*: & gemmare arbores dicet vulgus *boutóner*: quod & gemmas agere dicit Columella lib. 6. & gemmaſcere lib. 5. cap. 10. Vnde bigemmes & trigemmes palmites appellat. Si autem in vitibus fuerit gemma, vulgus noſtrum appellabit

picacho
brotan
brotar
ingerir de escudera
Yema
brotar

ung bourion:& gẽmare vites dicet,*bouriõner*:quod Virgilius dicit trudere gemmas,2.Georgicorum, Sed trudit gemmas, & frondes explicat omneis.

boton Germen autem eſt id quod ex ipſis arborũ ſurculis primo vere exit,ex quo deinde folium producitur. nam gemma proprie floris eſt,quãquam vtrũque confundatur.Plin.Denſante ſe frondiũ germine.Vnde germinare dicũtur arbores primo vere,cum germina emittunt. Columella, Primo vere ante quàm germinent arbores,deponito:ac ne tinea moleſta ſit ſeminibus ficulneis,in imum ſcrobem demittito.

Folium,eſt id in planta vel arbore,quod humore & carne conſtans,ipſam arborem vel plantam veſtit atque exornat:quod Grçci φύλλον appellãt, ſine quo,arbores ipſæ & plantæ propemodũ nudæ apparẽt,vt cũ folia deciderunt per autumnũ. Vnde folia agere dicitur arbor, cum folia producit.Colum.Simulatque folia agere cœperint fic⁹. Quinetiam dicitur proprie Plinio lib.15.cap.29, folium patulum, minutum,denſum:*large,menue, eſpeſſe fueille.*

peciolo Pediculus verò ſiue petiolus,eſt id quo folium, flos,vel fructus dependet,*la queue*.Plin.Tutiores ſunt fungi cum carne cocti,aut cum pediculo piri.Columella,Cum iam matura mala fuerint,ante quàm rumpantur,petiolos,quibus pendent,intorqueto.

Flos,ipſarum arborum & plantarum gaudium, vnde poſtea fructus oritur:éſtque id,inquit Theophraſtus,quod ipſis plantis & arboribus à natura accommodatur ad fructum,*la fleur*.Vnde florere

& floreſcere dicuntur ipſæ arbores, cùm vere nouo flores emittunt, & conſpicuæ apparent.

Fructus quid ſit omnes norunt, conſtátque carne & ſemine, atque etiã cute, quam vulgo appellamus *peleure*, Plini⁹ putamẽ vocat lib. 15. cap. 22: Sola, inquit, differẽtia generum in putamine duro fragilíve & tenui, loculoſo & ſimplici. Sed à fructu, fructificare & fructiferæ arbores dicũtur, quæ fructum emittunt, decidẽte prius flore. Quo in loco pueris id obiter aperiam, eleganter & propriè dici, arbores fructu indui, cum fructum emittunt, & palmites fructibus onuſtos gerunt. Colum. lib. 5. cap. 5, Quia quòd pars palmitis præcipitata eſt, fructu induitur. Qua ratione etiã terra ſegetibus indui dicitur apud Pliniũ. Virg. 1. Georg.-cũ ſe nux plurima ſyluis Induet in florem. Hoc eſt, florem emittet & floreſcet. Quin & ex arboribus ipſis fructu onuſtis, colligere fructũ & decerpere fructum, eleganter dicimus: atque etiam percipere fructum ex ipſis. Plinius lib. 15. cap. 1, Heſiodus negauit oleæ ſatorem, fructum ex ea percepiſſe quenquam. Item etiam fructu arborem ſpoliare, dicere poſſumus, & eleganter.

Sed quoniam quædam ſunt peculiaria parturiẽtis arboris indicia, quæ nec fructus, nec floris nomen habere videntur, de ijs etiam cum fructibus nobis eſt dicendum.

Cachrys Græcis, Latinis (inquit Hermol. Barbarus) amẽtum, ſunt ſublonga panicularum modo nucamenta, quæ ſquamatim compacta propẽdent è ramis. Creſcunt autem potiſſimum hyeme, & vere dehiſcunt in flaueſcentes ſquamulas,

& prodeunte folio pergunt: qualia in larice, picea, platano, iuglande, tilia, abiete, & aliis permultis videre licet.

Gallæ autẽ à Græcis κηκίδες dictæ, arboribus omnibus glandiferis cõmunes tãtum & propriæ ſunt, cuiuſmodi ſunt quercus. *noix de galle.*

Iulus, auellanæ nuci vel corylo proprius. eſtque id quod veluti prælõgus vermis, ſingulari pediculo penſile nititur, & fructum præcedit. Plin. lib. 32. cap. 29, Ferunt & auellanæ iulos ſuos compactili callo, ad nihil vtiles.

Paniculæ, inquit Barbarus, ſunt veluti nucamẽta quædam quæ in ramis arborum, reſinam fundẽtium, callo ſquamatim cõpactili dependent: vt in larice & picea arbore: cui paniculæ vice floris inſunt, eáſque Græci κύτταρους appellant. Plin. lib. 10. cap. 10, E ramis picearum arborum, inſtar panicularum, nucamenta ſquamatim compacta dependent. Panicularum enim nomine ſignificantur ferè quæcunque ſublonga vel ſubrotunda tumeſcunt effigie. Hinc comas etiam milij, panici, arundinis quoque, paniculas appellat idem Plinius, quas Græci antheles vocant.

Nucamenta verò generalius quiddã ſunt, quàm paniculæ, & propria ſunt arborũ nuces ferentiũ: dicta nucamẽta, vel quòd apertiſſime in nucibus propendere videntur, inquit Ruellius: vel quòd ſunt ceu rudimẽta quædã naturæ, pineam nucem facere condiſcentis: ea etiam κύτταρα Græcis dicuntur. Cætera quæ ad fructus arborũ pertinent ſuo loco, nempe poſt arborum nomina declarabuntur, vt inſtituimus. Sed iam redeamus ad eas

partes arborũ quæ ſuperſunt declarandæ: quanquam tamen neſcio, an tam iuſte partes appellari debeant, quàm eæ quæ ſuperius explicatæ: nã hæ etiam interdũ arbuſcularum nomen promerẽtur.

Viuiradices, inquit Budæus, dicuntur plantulæ arborum, cum ſua radice tranſlatæ, Græci φιλευτήρια vocant. Col. lib. 3. cap. 3, Vt non inuiti HS. 600. nummis ſingulis, ſingula millia viuiradicis à me ruſtici mercẽtur. Plin. lib. 17. cap. 23, In arbuſto è prædictis ſola viuiradicis ratio.

Tradux, traducis, viuiradix vel planta aut ſemẽ arboris, vel etiam vitis, aliò inde tractum & propagatum. Colum. lib. 5, Si tradux traducem non contingit, media virga inter eas deligetur.

Talea, fruſtum ligni aut arboris, vt oleæ vel ſalicis, præciſum ex vtraque parte, vt in terrã deponatur. Varro. 1. de re ruſt. cap. 40, Demũ in oleagineis ſeminibus arbores videndũ vt ſit de tenero ramo ex vtraque parte æquabiliter præciſum, quas alij clauolas, alij taleas appellant. Ita enim quædam arbores conſeri ſolent, nempe taleis cubitali vel pedali magnitudine vtrinque præciſis, quæ Græcis ξύλοι, vulgo plantalia dicuntur. vulgus noſtrum vocat *ung troncon*. Et ſerere taleis *affier par troncons*. Plin. lib. 17. cap. 17, Myrtus & taleis ſeritur: morus talea tantum, &c. Quo in loco multa de talearũ ſatu videre poteris. Col. lib. 5. cap. 9, Taleæ deinde ſeſquipedales ſerra præcidãtur, atque earum plagæ vtraque parte leuentur.

Calamus autem appellatur id quod ramo alicuius arboris inſerere ſolemus, *une greffe*. Plin. lib. 17. cap. 14, Ideo lachrymantes calamos inſeri non

oportet. Vnde vulgare vocabulum apud Italos, incalmare, pro inſerere, *enter*. Calamus alioqui teſſera ſiue teſſella, appellatur Plinio: Quidam, inquit, huic generi miſcuere fiſſuram in vitibus exempta cortice teſſella, ſurculo à latere plano adigendo. Columella inſitum appellat lib.4.cap. 29, Cum quod ex inſito profundit, ſubligandum.

Virgulta appellat Virgilius, quæ quibuſdam vulgò plantalia, alijs ſemina appellari placuit: nonnulli etiam palmites vocant: nempe ſurculos eos qui terræ committuntur, vt in arborem inſurgant:

-quæcũque (inqt ille) promes virgulta per agros, Sparge fimo pingui. Virgas interdum appellant Plinius & Columella, interdum etiã virgas malleolares.

Stirpes arborũ dicuntur quæ ſua ſponte proueniunt, inquit Columella, lib.3.cap.17, Súntque veluti palmites ſolidiores & trunci. Virgilius, Inde vbi iam validis amplexæ ſtirpibus vlmos Exierint. Vnde ſtirpare & extirpare verba. Colum. Omnis deinde ſoboles, quæ ex vno ſtirpe nata eſt, quotannis extirpanda eſt. & ſtirpitus aduerbium, quaſi radicitus.

Turiones Columellæ dicũtur, teneritates ſummitatũ ipſarum arborum, quæ ſingulis annis creſcunt. vulgus noſtrum vocat *des ſyons*.

Flagella verò dicuntur cymæ arborum, & ipſarum ſummæ partes, quæ ad cuiuſcunque vẽti flatum mouentur: vnde etiam nomen traxerunt ab eo, quòd flatibus petantur. *le menu boys du feſte de larbre*. Virg. -néve flagella Summa pete.

Sed hæc de partibus arborum, quæ potuimus adſequi, ſint ſatis: plura qui volet, ab ipſis authoribus petat: difficillimum eſt enim vnius diligentiam id præſtare poſſe, quòd alioqui multorum labor conſequi ſolet. Nunc ad vocabula, ipſarum arborum culturam & ornatum ac curam exprimentia, deſcendamus: vt pueri ſaltem dum probatos authores legent, omnia quæ de hac re tractabuntur, facilius intelligant. Poſthæc autem ad ipſarum arborum nomina & fructus, ſermonem transferemus.

Vocabula ad arborvm cvltvram & inſitionem pertinentia.

Fuerit & hæc quidē pars, noſtro iudicio, pueris admodum neceſſaria, tum ad probatos authores intelligendos, tum etiam ad faciliorem & magis abſolutam eius rei, quæ de arboribus tractat, cognitionē. Neque enim id æquū nobis eſſe videtur, pueris arborū nomina tradere, pri9 quàm & quid ſit arbor, & quæ ſint arboris partes, quæ etiam ſint vocabula arborum culturæ propria, cōpertiſſima habeant: perinde enim eſſet, ac ſi rei alicuius nomē probe tenerent, rei autē ipſius naturā & vſum propemodum ignorarent. Nam quid quæſo eſſet ineptius, quàm rhetorices aut dialectices nomina cognoſcere, ipſarū verò artium vſum ac rationem incompertam habere? Id enim etiam vulgus

imperitum nouit. Mallem vtique, atque id quidē vtilius mihi videretur, rei alicuius vsum, vel vtēdi rationem callere, ipso tamē nomine ignorato. Atqui nō ita nobiscum agetur: nam etiam nomina ipsa arborum describemus. Sed præponenda est, vt dixi, ipsarum conserendarum ratio: non tamen res ipsa, ne putetis: nam agricolæ nō sumus. Præterea multos habetis, qui id fusissime tractauerūt: sed tantum vocabula, quibus vtuntur ij qui rei ipsius rationem conscripserunt. Itaque rem aggrediamur, & ab ipsa arborū dispositione incipiamus, quam veteres obseruauerunt.

plantar Serere arbores, *planter*. Columella, Arbores raris interuallis serito. Has enim certo ordine serebant antiqui, quemadmodum hodie quoque obseruari videmus, non solum oblectamenti gratia, sed vt liberius & æquale terræ alimentū recipiāt: & rami se in vacuum nō extendant. Vnde illud Virgilij 2. Georg.

Omnia sint paribus numeris dimensa viarum,
Non animum modo vti pascat prospectus inanē,
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
Terra, nec in vacuū poterunt se extendere rami.

las lineas menor del porque entre los quadros q̃ ocupa cada clase de plantas.

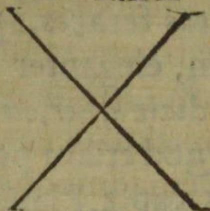
Itaque per ordinem, & paribus mēsuris disponebantur arbores in seminario, & certis interuallis ipsos ordines distinguebāt, quæ illi interordinia appellarunt. Serere etiam plantare dicitur. Plin. lib. 17. cap. 10, Hoc modo, inquit, plantantur punicæ. nam & planta eidem authori pro viuiradice vel semine sumitur, lib. 17. cap. 15: Satiuæ (inquit) plātæ, syluestrium radicibus inserūtur, natura siccioribus, syluestres plantas appellat, quas vulgus

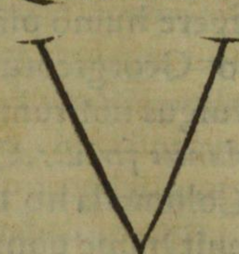
noſtrum vocat *des ſauaigeaulx*. Satiuas autem, *des plantes fráches*. Sed & illud omittendum non eſt, figere humo plãtas feraces, apud Virgiliũ quarto Georgicorum, eleganter id ſignificare quod vulgus noſtrum dicit *affier, ou afficher, ou piquer des plantes fertiles*. Quod etiam ponere dixiſſe videtur Columella lib. 11 cap. 2, Plantáſque vlmorum (inquit) nunc ponere vtile eſt.

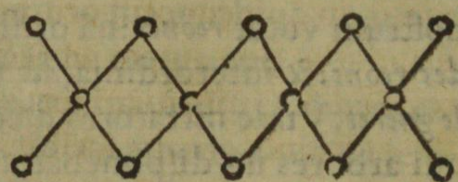
Metare arbores aut vineas, eſt diſponere, & certis mẽſuris atque etiam ordinibus ſerere: vulgus noſtrum vocat *reõner*: nã ordines ipſos, appellat, *des reons*: & interordinia, *des reſes*: ſolũ autẽ ipſũ, *le gueret*. Vnde metatores dicebãtur ipſis antiquis qui arbores ita diſponebãt, *des reõneurs*. Plin. lib. 18. cap. 33, Hunc oliueti metator vergiliarũ quatriduo, hunc caueat inſitor calamis, gemníſque inoculator. Quę duo poſtrema vocabula nũc primùm declarabimus. Vnde etiam vinearum metatio dicta Columellæ lib. 4, Hæc (inquit) in quincuncem vinearum metatio expeditiſſima ratione conficitur.

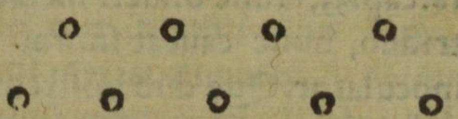
Diſponere autem arbores, vel etiam vites in quincuncẽ, *reonner les arbres ou ſauuaigeaulx en ordre de cinq a cinq par bõne meſure, ou en eſchicquier*, eſt (inquit Bayſius) quando ſecundi ordinis arbores ad primas paribus interuallis ſic diſponũtur, vt figuram quincuncialem ſeruare adinuicem videantur. Plin. lib. 17 cap. 11, In diſponendis arboribus arbuſtíſque ac vineis, quincuncialis ordinum ratio vulgata & neceſſaria: non perflatu modo vtilis, verum & aſpectu grata, quocunque modo intueare, in ordinem ſe porrigente verſu.

Eſt autem figura quincũcialis, eius figuræ quæ decuſſim antiquis ſignificabat, media: fiebat autẽ decuſſis ad X literæ figurã, quæ figura apud latinos decẽ ſignificat: atque hæc quidẽ ſi per mediũ ſecetur, remanebit V figura, quæ quinariũ numerũ, atque adeò quincũcem demonſtrat. Sed hæc quidem multoties tũ ſuperi9, tum etiã inferius multiplicata figurã facit, quæ quincuncialis appellatur, vt in margine deſcriptum vides. Itaque ordines in quincuncem diſpoſiti, æqualium laterum trianguli rationem ſeruant, & obliqui : non autem directi apparent. Cæſar lib. 7, Ante hos obliquis ordinibus in quincuncẽ diſpoſitis, ſcrobes trium in altitudinem pedũ fodiebantur. Sciditur enim terra (inquit Columella libro quarto) more noualium, tranſuerſis aduerſiſque ſulcis, dũ vitis per denos pedes in quincuncem diſponitur. Quo in loco multis verbis explicatam poteris legere diſponendarũ in quincuncẽ arborum rationem, & quo pacto ſpatia & interordinia fieri debeant: & creta, aut purpura, vel alio quouis colore conſpicuo ſignari, ea propemodum forma, quæ

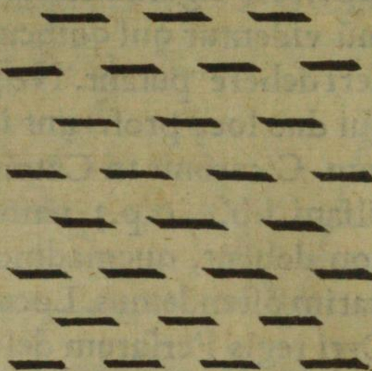

ſuperiori figura deſcripta eſt. Itaque falli plurimũ videntur qui quincuncem directis ordinibus fieri debere putant. Neque verò audiendi ſunt, qui duo loca proferunt in ſuam ſententiam: alterum Ciceronis in Catone Maiore: alterũ Quintiliani lib.8. cap.3. nam ea quidem ita intelligi non debent, quemadmodum ipſi autumant, vt ſtatim oſtendemus. Locus Ciceronis ſic habet, de Cyri regis Perſarum delicijs: Cum, inquit, admiraretur Lyſander, & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines, &c. Hoc eſt, rectè diſpoſitos, non autem ad rectam lineam ordinatos. Sed & Quintiliani locus ſic etiam habet, vbi de orationis ornatu ſcribit, ſumpta metaphora ab ipſarum arborum in quincũcem diſpoſitione: Quid enim (inquit) illo quincunce ſpecioſius, qui in quãcunque partem ſpectaueris, rectus eſt? &c. Non ita ſanè legunt antiquiores & emendati codices. Sed hoc pacto potius, Quid enim illo quincunce ſpecioſius? Quid in quãcunque partẽ ſpectaueris, rectius? Hoc eſt ordinatius, & magis rectè diſpoſitum? non autem, ad rectam lineam, vt illi putant: quanquam & obliqua & tranſuerſa figura rectis lineis componantur. Non ibo tamen inficias quin quincuncis figura etiam alio pacto ſumi & intelligi poſſit: cuius rei admonuit nos Lazarus Bayfius, incredibilis eruditionis vir, atque id ex Voluſij Metiani authoris antiquiſſimi ſententia: cuius de quincunce opinio eſt, vt quinque pũctis figuretur hoc pacto, ⁙ Quod ſi verum eſt, profecto conſerendarũ in quincũcẽ arborum rationẽ ita intelligemus, vt

plures huiusmodi quincunces in longum producti, vnum ordinem facerent: interordiniũ autẽ appellaretur, id quod inter ipsos ordines rectum vtrinque conspiciebatur, vt est in proxima figura.

Circunfodere arbores aut vites, est cum, æstate potissimum, aridã iã terram, neque satis humidam, circunquaque effodimus vsque ad ipsas radices, atque huius ablatæ terræ loco humidiorem & crassiorem inijcimus, præsertim in ijs arboribus, quæ per hyemẽ ablaqueatæ nõ fuerant. Vulgus rusticorum vocat, *bescher au pied, ou beschetter a l'etour des racines*. Colum. lib.11.cap.2, Arbores quoque tẽpus est ablaqueatas circunfodere & operire. Plin.lib.17.cap.18, Circũfodi autem omnibus annis à solstitio duûm cubitorum. Vnde circunfossor apud eundem, & circunfossura: Cupressus, inquit eodem loco, cap. 26, aspernatur circunfossuram.

Circummunire plantas arborum caueis, est ipsas plantas vel spinis vel palis circumpositis munire, & sepire ne à pecore corrodantur, & boues, ipsas corrumpant, *encaiger ou entourer les plantes despines, ou aultres choses de peur des bestes*. Colum. lib.5.cap.8, Optimum est etiam constitutas plantas circummunire caueis: deinde constitutum iam & maturum oliuetum in duas partes diuidere, quæ alternis annis fructu induantur.

Ablaqueare arbores, *deschausser*, est hyeme potissimum, terra defossa, superuacuas radices quæ per æstatem succreuerãt, abscindere, ne inutili propagatione succum ipsi matri necessarium eripiant: cuius rei rationem & modum latissime docet Columella lib 4. cap. 8. Dicta ablaqueatio à lacubus siue lacusculis, qui fiunt dum ipsas radices amputamus. Colum. loco superiori, Aut (inquit) hyemalis, quæ ex pluuijs cõsistit, in lacusculis ablaqueationis aqua, brumæ congelationibus noua vulnera peruret. Plinius, Myrrha gaudet rastris & ablaqueationibus. Cæterum orbem ablaqueationis appellat Columella, fossuram siue fossionẽ illam, quę circũ ipsam arborem in orbem fieri solet, lib. 4. cap. 4: Nã dum exaltare (inquit) fortius orbem ablaqueationis fossor studet, obliquam vitem plerunque sauciat.

Aggerare arbores, vel etiam aggerare terram circa arbores, est quum post hyemẽ, instante iam æstate, terram circunfundimus, & veluti circummunimus ipsas arbores optima terra, ne calore nimio radices exarescant: vulgus nostrum vocat *rechausser*. Colum. Omnes arbores fructiferæ circunfossæ aggerari debent. Idem de arboribus, Stercoratam terram circà aggerato. Idem lib. 11. cap. 2. operire pro eodem sumere videtur: Arbores quoque (inquit) tempus est ablaqueatas circũfodere & operire. Idem ibidem, adobruere pro eodem sumpsit: Omnes (inquit) arbores quæ fuerant in segete, circũfodere & adobruere oportet. Hoc est terra multa sepelire, vt nõ appareãt trũci

Facere scrobem, aut fodere, est foueas facere, in

quibus arborum ſurculi depangantur, & demittantur in ſeminario. *faire les foſſes pour planter & picquer des ſauuaigeaulx.* Columella lib.5.cap.9, At ſi eodem anno & ſcrobem facere, & arbores ſerere voles: minimum ante duos menſes ſcrobes fodito. Virgilius ſubigere ſcrobes dixit. Cato autẽ cap.27. dixit inuertere ſcrobes, pro eodem: Scrobes, inquit, inuertito oleis, vlmis, vitibus. Sunt autem ſcrobes, foſſiones ſiue foueæ intra terram manufactæ, ad vineas, vel arbores conſerendas. Vnde ſcrobiculi per diminutionem, *petites foſſetes.* Plin.lib.21, Atque in ſcrobiculis ſeruntur, hominis fæce circunfuſis. Incilia vero (vt hoc etiã obiter dicamus, quando ſeſe offert ipſa res) ſunt foſſæ ad deducendam circa ipſas arbores aquam factæ, quas ab elicienda aqua, dictas fuiſſe inciles foſſas Feſtus autumat. Vnde incilia excitare, pro huiuſcemodi foueas facere, dixit Columella lib.3. cap.11: Si olea (inquit) in cliuo ſit, incilia excitentur, quæ limoſam aquam ad radicem deferant.

Delibrare arbores aut vites, dicũtur agricolæ, cum ipſum corticem aut exeſum, aut aridum, & vermibus, aut alio quopiam vitio inquinatũ, tollunt, vt melius ipſæ quaſi ſordibus liberatæ cõualeſcant. Colum.lib.4.cap.24, Cortex quoque aridus fiſſúſque per ſumma trũci depẽdens, corpore tenus delibrandus eſt, *eſcorcer, oſter la peleure.*

Surculare plantas vel arbores, eſt ſurculos adnaſcẽtes ex ipſis arboribus adimere, & taleas præcidere ex nouellis ramis, quas ſeminario cõſerere poſſimus. *tailler des cyons, ou des troncõs pour planter, ou afficher ailleurs.* Col.lib.5.cap.9, Atque etiã

rigandæ ſunt plantæ, cũ ſiccitates inceſſerunt, nec niſi poſt biennium ferro tangẽdæ: ac primo ſurculari debent, ita vt ſimplex ſtylus altitudinẽ maximi ſcrobis excedat. Quo loco quidã, & fortaſſis rectius, legunt ſarculari, hoc eſt ſarculo purgari, quod eſt inſtrumẽtum ruſticum. Idem tamen author lib. 12. cap. 47, inſecare pro ſurculare, ſumpſiſſe videtur: Quidam (inquit) oleas non contundunt, ſed acuta falce inſecant. *ilz la taillent auec la ſarpe.* Nam falcis ruſticæ figura propemodum eadem eſt cum inſtrumento vinitorio, quod vulgus noſtrum vocat *une ſarpe.* Cuius deſcriptionẽ & figuram Columella recenſuit lib. 4. cap. 25.

escardar

hozeta podadera

Frõdare arbores, *eſbrancher*: fitque interdũ vtilitatis gratia: nempe vt agricola ex frondibus arborum ſuperuacuis manipulos faciat: interdum etiam vt arbores ipſæ frondium multitudine nõ obruantur, & fructum vberiorem ferre poſſint. Virgilius fronde leuare dixit: Omne (inquit) leuandum Frõde nemus. Hoc eſt, frondibus ſuperuacuis ſpoliandũ. Hinc frondator dictus, inquit Seruius, qui arbores amputat, & è frondibus manipulos facit hyemis tempore, animalibus ad paſtum offerendos. Plinius lib. 18. cap. 31, Vnus frõdator, quatuor frõdarias fiſcinas cõplere in diem iuſtũ habet. Hinc etiam frondatio dicta, ipſa frõdium amputatio. Columella, Atque in frondatione (inquit) cauendum, ne prolixiores pollices fiant, qui ex amputatis virgis relinquuntur.

podar y despuntar

unos a pulgares

Attondere & interradere arbores vel vites, eſt luxuriei cõprimendæ cauſa, cacumina flagellorũ confringere: ſic enim loquitur Columella lib. 4.

despuntar, y enraleçer

cap.27, Qua ratione firmiores(inquit)arbores & feraciores fiunt. Plinius, Oleæ attondentur, ſicut & vites, atque etiam interradi gaudẽt. Quod interlegere dixiſſe videtur Virgilius, & frõdes manibus carpere:

Ipſa acie(inquit) falcis nondũ tentãda, ſed vncis Carpendæ manibus frondes, intérque legendæ. Quod etiamnum interpurgare dixiſſe videtur Plinius lib.18.cap.26, Ficus interpurgari, ſeminaria fieri, &c. Decacuminare etiã dixit Columella lib.5.cap.6, Decacuminanda, inquit, eſt iuxta ramulum, qui videtur nitidiſſimus.

cortar las ramas superfluas

Caſtrare arbores, vel arundineta, aut vites: eſt, inquit Columella, intercidere & diſrarare. Ait enim lib.4. cap.32, Sed illud de integro refodi debet, hoc poteſt intercidi & diſrarari. quod opus ruſtici caſtrationem vocant: Plinius deputationẽ videtur appellare lib.17. & Cato cap.50: interputationem. Vnde etiã putare arbuſculas dixit Columella: Arbuſculæque(inquit)ficorũ in ſeminarijs putari, & ad ſingulos ſtylos redigi debent. vulgus noſtrum vocat, *eſmonder*.

escardar las yerbas de las raices de los arboles

Exturbare arborem, eſt herbas quæ circunquaque adnaſcuntur, auellere: vt melius terræ alimẽtum capiat, *curer*. Hoc verbo vtitur Columella lib.4.cap.31. Quod & ſarrire dixit Plinius lib.17. capite decimo.

entresacar los ramos inutiles

Interlucare ramos arborum, dixit Plinius lib. 17.cap 23. pro eo quod eſt, ramos ſeu germina inutiliter pullulantia cum interuallo reſecare: vt ſolem & lucem alij rami poſſint recipere: quod vul

gus noſtrum vocat *bailler iour, ou bailler ſollaige*. Et à luce deductum videtur vocabulum, quòd locus vnde cæduntur rami vacuus, lucem alijs ramis præbeat. vel quòd decidantur. vel intercidantur rami lumini officientes. Vnde interlucatio apud eundem cap 27: Interlucatio (inquit) arboribus prodeſt, ſed omnium annorum trucidatio inutiliſſima. Eadem etiam collucatio dicitur. Colum. lib.2.cap.22, Neque terram aperire, neque arborem collucare. Collucationem in ſyluis profanis fieri Varro refert, cum rami recidebantur officientes lumini, vel etiam interdum ipſæ arbores. *eſſarter*. Cato cap.139, Lucum collucare Romano more ſic oportet.

solear

Cædere arbores, *couper*: hoc eſt, reſecare, eruere, præcidere, & ex ijs detrahere quod nobis vtile futurum ſperamus cum percreuerunt, vel ad aſſeres ex pyris & nucibus aut quercubus faciendos, vel etiam ad materias domuũ & ædificiorũ. Colum. lib.4.cap.21, Si culta, quarto demũ anno cæditur. Vnde titulus eſt apud Palladium, De materie cædenda. Id etiam Varroni detruncare dictum eſt: hoc eſt, vſque ad truncum reſecare.

hacer la corta

Tranſferre arbores ex ſeminario in arbuſtũ, eſt quod vulgus noſtrum tranſplantare dicit, *tranſplanter*. Plinius lib.17.cap.11, Plãtas ex ſeminario tranſferre in aliud, prius quàm ſuo loco ponãtur, operoſe præcipi arbitror. Ibidem, In arbuſtum quinquennes ſub vrbe tranſferũt. Hinc traduces dictæ pro ſeminibus, quæ traducuntur & tranſferuntur: dequibus ſuperius in partibus arborum. Nunc ad inſitionem veniendum.

trasplantar

Inserere arbores, est surculo vnius arboris ingeniose detracto, & in aliam cōmisso ac conglutinato, ipsarum arborum naturam ita immutare, vt eas veluti cogere videamur, tales fructus producere, quales surculorum natura proferre solet: vulgus nostrum appellat *enter*. Itali, vt prius diximus, à calamis qui inseruntur sumpto vocabulo, incalmare dicunt. Plinius, Semine quoque inserere natura docuit, &c. Vnde etiam insitum appellat idem author, *une ente:* Quædam (inquit) in plantario insita, eodē die transferuntur. Fit autem hæc insitio hodie duplici ratione, quam etiam refert Plinius lib. 17. cap. 14, Aut enim trūcus arboris leniter finditur cuneo tenui, fissuram custodiente admoto, donec cuspidatim decisus descendat in rimam calamus: atque hæc quidem inserēdarum arborū ratio vulgo vocatur, *enter en fente:* aut etiam inter corticem lignúmque surculus inserebatur, qui primus insitionis mos fuit: qui hodie quoque dicitur, *enter en escorce.* Sed de varijs arborum insitionibus videto Columellam lib. 5. cap. 11.

Alia est præterea inserendarum arborum ratio, quam Plinius & Columella inoculationem vocant: nempe cum gemmam vel oculum vnius arboris includimus in sinum & nodum gemmæ alterius, expulso cortice. vulgus nostrum vocat, *enter en bouton.* Inoculatio, inquit Plinius, rores amat lenes.

Est & alia insitio, quam emplastrationem vocant superiores authores: atque hanc scutulatam

insitionem appellare possumus ex Plinio. Vnde etiam vulgus vocat *enter en escusson*: exēpta enim scutula, inquit ille, (sic enim vocat quod postea emplastrum dixit) cortici, imprimitur ex alia cortex par, cum sui germinis mamma: sic compage densata, vt cicatrici locus non sit. Atque hæc quidem emplastri ratio, inquit idem, ex inoculatione nata videri potest: crasso tamen maxime cortici conuenit, neque paruis & minutis arboribus propria est, & æstate potissimum fieri solet: aliæ autem duæ insitiones, hyeme vel vere. Columella tamen libro 5. cap. 11, eandem esse inoculationem cum emplastratione contēdit: Plinius verò Fertilissima (inquit) omnium inoculatio, postea emplastratio: & inserere firmissimū, fœcundiúsque quàm serere.

Neque verò omittenda est serendarum arborum ratio, quæ taleis fieri solet. Est igitur taleis serere, quod vulgus rusticorum dicit *picquer ou afficher*. Sunt enim arbores permultæ quæ ita seri gaudent: quemadmodum oliuæ, salices, & huiuscemodi. Vnde inhumare taleas, *enterrer les plātes*: & demittere taleas, *coucher les cyons*, dixit Plinius. Præterea, muscum talearum radici circundare, *mettre de la mousse autour de la racine*. Atque hæc de arborū culturæ vocabulis sint satis. Plura qui volet, ex ipsis authoribus colligat. Nunc ad ipsa arborum & fructuum nomina veniendum.

enxerir en escudete.

Nota Hay tambien los enxertos de mesa de cañutillo y de pie de cabra

plantar de estaca.

barbados

musgo

Pomarium.

Requirit etiam hæc pars ſuum ordinem, ne quid indiſtinctum aut indiſpoſitum ſit, quapropter puerorum ingenia confundi atque etiam offendi poſſint. Ipſa igitur arborum & fructuum nomina explicaturis (quæ res vt eſt ſane difficillima, ita facilem & benignum lectoris animum expoſtulat) dicendum erit nobis de arboribus fructiferis, quæ, vt inquit Plinius libro 12. cap. 3, in incolarum numero eſſe cœpere: hoc eſt, cœperũt excoli & conſeri apud nos, vtilitatis & fructuum gratia. Atque vt id quidem faciliori dicendi ordine perſequamur, faciemus primùm pomarium, in quo per certos ordines, varias arborum fructiferarum ſpecies diſponemus: quarum nominibus explicatis, ſtatim etiã fructus oſtendentur: alienum enim eſſet fructus ipſos à ſuis arboribus ſecernere. Exinde verò poterimus oliuetum è pomario diuidere, quandò rei difficultas & neceſſitas expoſtulat: cui tamen ficetum coniungemus prius quàm de moris, cornis & meſpilis à nobis dicatur. Veniẽdũ poſtea erit ad nuces, poſt quarũ explicationẽ, ſeminariũ noſtrum claudẽdum erit. Nam caſtanetũ in ſyluam differemus: poſt quam etiam frutetum ſubnectemus. In eam verò ſyluã maiorũ arborũ nomina referẽda erũt, & quæ in ſyluis potiſſimũ ac nemoribus creſcere ſolẽt: quã ſtatim abſoluto ſeminario, poſt vinetũ tamen, ſumus vobis daturi. Salictum verò poſt pratum vo

bis dabitur:nam is eſt ſalicto commodior locus.

Sed prius quàm pomarium noſtrum aggrediamur, hoc vnũ vos admonebo, æqui vt ſitis & beneuoli: neque vero mihi id vitio detis, ſiquando vel per imprudentiam, vel fortaſſis ignorantiam (fatendum eſt enim quicquid in homine eſt) aberrauero: aut ſi interdum Latinis Gallicæ dictiones non tam eleganter reſpondebunt, quàm fortaſſis cuiquã veſtrum videbitur. Id ſi acciderit vt animaduertatis, faciles vos eſſe velim, neque tam cito obſtrepere, vt calumniatorum potius quàm ſtudioſorum nomẽ incurratis. Tam eſt enim difficile omnibus ingenijs in hac re ſatiſfacere, quàm difficile & laborioſum eſſet, velle incertiſſima quæque omnibus certiſſima facere. Audebimus tamen, neque quẽque audiemus, qui dicat, ea nos à bonis authoribus deſumpſiſſe, & doctorum diligentia plurimum adiutos, laudem ex aliorũ laboribus & vigilijs captare velle. Eant illi, & ſibi tantum inuideant: non etiã alijs. Quicquid enim à bonis authoribus deſumpſimus, id quidem non fatebimur modo, verumetiam ipſos tãquam authores adducemus. Quicquid doctorum diligentia & labor nobis præſtitit, ceu ijs quibus per ætatem iudicium nondum eſt ſatis expurgatum: id ne tacebimus quidem, atque ipſis etiam inuitis gratiam referemus: adſcripto dignitatis & honoris nomine. Quod ſi fortaſſis tam ruſticus támque ſyluanus, vt ſic dicam, fuerit quiſpiam, vt etiam nominis ſui & authoritatis grauitatem nolit omnibus proſtitui, taceat per me licet, & ſua veluti arcana quædam apud ſe contineat, aut ipſe ſcri-

bat,& ſuam ſibi gloriã ſuis vigilijs paret. Quinetiam ijs ſuo colloquio,ſua eruditione,quantum volet,interdicat,quorum ingenijs plurimum pro deſſe putet. Qui tamẽ animus,vtinam in viro literato nõ eſſet,in quo nihil modeſtiæ deſyderari alioqui deberet. Sed iam ad noſtrum pomariũ.

Pomarium quid ſit,ferè omnes norunt:eſt enim locus pomis arboribus conſitus: & in quo ſemina pomorum depangũtur.*une pommeraye*. Columella lib.5.cap.10, Locum pomarij prius quàm ſemina feras,circunuenire macerijs oportet. Pomorũ autem nomine,non ſolum arbores,mala dulcia ferentes,quas noſtri vocant *des pommiers*:neque tãtùm mala ipſa dulcia aut acerba comprehenduntur:ſed etiam arbores omnes,fructus rotundos ferentes.item fructus ipſi,ſiue molli, ſiue etiam duriori putamine contecti fuerint. Plinius de nucibus,Solum hoc(inquit) pomum natura compactili operimento clauſit. Itaque pomaria,non ſolum loca ſignificabunt,malis dulcibus conſita,& quibus mali nomen ſolis conuenit:ſed etiam alijs fructibus,vt perſicis,pyris, & id genus.Columella,Curandum eſt (inquit)vt quamgeneroſiſſimis pyris pomaria conſeramus. Erunt igitur pomaria,loca amœnitatis gratia,varijs arboribus,fructus etiam varios & orbiculatos ferentibus,conſita:qualia erãt Athlantis,de quibus Ouidius 4. Metamorphoſeos,

Id metuens,ſolidis pomaria clauſerat Athlas
Mœnibus. Quorum ſtudioſiſſimus & diligẽtiſſimus cultor fuerat etiam Alcinous rex Pheacum. Vnde Alcinoi ſyluã , Virgilius in Georgicis pro pomarijs dicit. Pomariorum inſuper nomine,vt

ipsam significationẽ absoluamus, locus intelligitur in quo poma reponuntur, *le guernier aux pômes*: Plinius, Pomaria in loco frigido ac sicco contabulari, septẽtrionalibus fenestris sereno die patere, &c. Græci oporothecã appellant. Varro 1. de re rustica, cap. 59, Et ideo oporothecas qui faciunt, ad aquilonem vt fenestras habeant, atque vt aere perflentur, curant.

Sed ne quis dictionum vicinitate, & veluti consonantia decipiatur, vt pro pomario pomœrium dicat: sciat ex Liuio pomœrium, locum esse circa murum, quẽ in condendis vrbibus quondam Hetrusci, quà murum ducturi erant, certis circa terminis inangurato conscribebãt. Vnde Festus pomœrium dictum putat, quasi promurum, id est proximum muro: Varro autem, quòd esset post murũ, dictum pomœrium autumat, Liuij sententiam sequẽs, Nã & hoc (inquit Liuius) spatium quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quòd post murum esset, quàm quòd murus post id, pomœriũ Romani appellarũt. Redeamus ad nostras arbores & fructus, quos nostra ætate in pomarijs reperimus.

INCIPIEMVS à malo arbore, quæ Græcis melea dicitur, *ung pômier*: cuius fructus malũ appellatur: Græcis melõ, *une pôme*: sumítque varias secũ appellationes tũ à forma, tũ etiã à sapore, & locis in quibus crescit, vt postea declarabimus.

Pomi autem nomẽ (inquit Barbarus) generalius est, cõplectitúrque quicquid apud Græcos opora cõtinet: hoc est quicquid nihil habet exterius lignosum: nam ea quæ exterius lignosa sunt, Græci

acrodrya vocant : qualia ſunt, malum punicum, piſtacia, caſtaneæ, nuces, & id genus permulta. Vtrũque autem genus ſalgami nomine complectuntur Latini, à quo ſalgamarius, Seruio poma dicuntur, quæcũque corio molliore tecta ſunt, in quo à nucibus differunt, de quibus ſuo loco. Pomum autem dictũ Varro putat, quia potu ſiccitatibus indigeat: ac de pomo arbore intelligit: nam fœminino genere ſi proferatur, quemadmodum & malus & pyrus, arborem denotat: ſi autem neutro, fructum ipſum: vt hoc etiam puerorum cauſa dictum ſit. Inordinata folia ſunt pomis, inquit Plinius lib.16.

Malorum igitur nomine complectemur omnes illos fructus, quos vulgo vocamus *des pómes*, hoc eſt, quicquid id quod eſus eſt, foris habet : niſi quid aliud addatur, ſignificationis gratia, vel à ſapore deſumptũ, vel à loco, vel etiã à figura. de quibus differẽtijs proximum eſt vt dicamus: non tamen omnibus, ne quis decipiatur: nam omnes recenſere, infiniti propemodum eſſet laboris: præterea ſua quæque lingua, propria malorum vocabula habet. quæ qui enumerare omnia conaretur, eadem opera & maris arenam & aſtra ipſa enumerauerit. Conabimur tamen, & in hoc diligentiam omnem adhibebimus, vt quæ ex Plinio & Columella animaduertimus in vſum noſtrum cadere, hic adſcribamus, omiſſis tamen locorum differentijs, quòd eæ & infinitæ ſint, & omnium minus neceſſariæ.

Malorum genera et differentiae.

Malus arbor vulgo nota, quæ Græcis, vt prius iam dictum est, melea dicitur, *ung pommier*, à pomis ferendis: cuius descriptionem ex Theophrasto, Plinio, & recentioribus doctissimis, vt Barbaro & Ruellio, desumito. Mihi satis fuerit, pueris explicasse, malum serotinam appellari, quam vulgus vocat, *pommier tardif*: item malum præcocem, quæ vulgò dicitur, *pommier hastif*: quæ etiam verna Latinis dicta est, hoc est quæ ferè ipso vere fructus edit, & celerrimè omniũ fructus ꝓfert. Itẽ malus bifera dicta, quòd bis ipso anno fructũ ferat, *pōmier de deux portees*: malus agrestis, *pommier sauuaige*: malus generosa, *pommier frãc*: malus insita, *pōmier enté*: & cætera id genus. Sed ad fructus.

Malorum antiquis plura fuerunt genera, tum à saporibus, tum etiam ab ipsis inuentoribus petita. Nobis autem pomorum differentiæ propemodum innumeræ, etsi enim veteres (inquit Ruellius) hæc genera malorum annotauerint, posteritas tamen miscella insitione antiquitatem lõgè vicit. Sed quia hæc res non parum cõferre videtur nostris iuuenibus, quibus operam damus: commodũ est vt primùm aliquot antiqua pomorum nomina à Plinio, Columella, & aliis desumpta, explicemus: deinde verò vulgaria nostra describamus, prius quàm ad alias malorum differentias descendamus. quem ordinem in ipsis py-

ris poſtea ſumus obſeruaturi ſuo loco.

Poma ſerica, ſiue ſyrica, quæ & zizipha Columellæ & Galeno dicũtur, parui ſucci ſunt, nec cõcoctionis facilis, itaque ſtomacho ingrata: ſunt enim agreſtia, & in ſpinoſa arbore, albæ ſpinæ ferè ſimili naſcentia: quæ quidem Narbonenſibus Gallis vulgo dicitur, *ung guindoulier*, Græcis autẽ ſeris. fructũ vero ipſum, vulgus Narbonẽſiũ vocat, *des guindoules*. frequẽtiſſima ſunt huiuſcemodi poma circa famatiſſimũ pontẽ, quẽ S. Spiritus appellant. Officinæ barbaros imitatæ, *iuiubas* hodie nominãt: ſúntque ea poma (inquit Barbarus) baccis ſimiliora quàm malis: ac primùm in caſtris, Auguſti temporibus ex Africa allata.

Poma lanata peculiari nomine (inquit Plinius) dicta, quòd obducta lanugine eſſent ſuper ipſo cortice, quemadmodũ ſtruthia & perſica, de quibus poſtea: nulla alia commendatione inſignia: frequentiſſima in agro Veronenſi. His fortaſſis nõ erunt diſſimilia, quæ etiã Græci à lanugine chnodia appellant. Virgilius,

Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala.

Poma antiquitus quædam ab inuentoribus nomina traxerũt, vt à Mãlio, Manliana: à Matio, Matiana: item etiã Claudiana, quibus color eſt rubens, à Claudio inuẽtore nomẽ ſumpſerunt: quẽadmodũ ab Appio Appiana, ſiue melappia: quibus odor & magnitudo eſt cotoneorum: quòd ea primus Appius è Claudia gente in cotoneã malum inſeuerit. Cætera apud Plinium videre poteris lib. 15. cap. 14. Melapia autẽ quidã à dulcedine, vel ab apibus nomẽ traxiſſe putant, quemadmodũ vuam apianam ſiue apiã, quòd præ dulce-

dine & ſaporis iucũditate apes iis pomis & vuis frequẽter inſideãt, & hinc ſua mella captent. Huiuſcemodi autẽ poma hodie vulgus Romanorũ adhuc vocat, *mela pi*: ſúnt que mediocri magnitudine cũ calamilis, de quibus poſtea dicemus. ſaporẽ iucundiſſimum præ ſe ferunt etiã in cortice, vt execti corticis putaminibus prunis ſuperpoſitis, Romani odorẽ cubiculis optimũ cõciliare & inducere ſoleant: quod ſane tã elegãter non fit de calamilorũ corticibus. Cæterũ ipſa melapia carnem habẽt mellitæ dulcedinis, & ſucci dulciſſimi plenã: qua ratione plurimũ à matronis expetunt.

A patria & locis in quibus, naſcũtur, potiſſimũ quædã poma nomẽ traxere, vt peluſiana, delphica, tiburtina, camerina, ſiue (vt Columella voluit) amerina, græcula: Græci Corinthiaca à Siduntе vico celebrant, de quibus poſtea dicemus.

Cætera verò à cauſis ipſis germanitatis nomen habent: vt cohærentia, gemella, nunquam in fœtu ſingula, *põmes geumelles*: vel gemella etiã à folijs: folium enim vnum, aliquãdo & geminum erumpit è latere medio: quæ tamen quidam belgemela, ſiue melgemela vocant.

Poma conditiua vocat Cato, quæ dolijs condũtur, *pommes de garde*: quæ & ſcantiana eidem authori vocari videntur.

Poma orbiculata, à figura orbis in rotunditatẽ circũacti, inquiũt Varro & Columella: quẽadmodum à mammarum effigie orthomaſtica: à cõditione caſtrati ſeminis ſpadonia: à corrugationis celeritate pannucea, quæ quamcitiſſime in rugas abeunt: ab importuno tumore pulmonea, ſtolide

enim tumeſcunt & mille alia id genus, quæ Plinius ſuprà ſcripto loco numerat.

Sunt & parua ingrati ſaporis, atque etiam odore acutiora, peculiari acerbitatis improbitatiſque conuitio, inquit Barbarus. Quibus vis tanta, vt etiam aciem gladij perſtringant: vulgus noſtrum vocat, *pommes deſtranguillon, pommes de boys*: quæ eadem auſtera vocare poſſumus.

Poma lapidoſa eadem ratione à Columella vocata, qua etiam pyra calculoſa dicuntur: nempe in quorum parte interna, quidam veluti calculi & lapilli inueniuntur. Columella lib. 10,

-lapidoſis obruta pomis Terra. *pômes pierreuſes.*

Mitia poma, matura, ſiue domeſtica, & dulcia, atque in tempore collecta, *pommes franches, ou pômes meures.* Virgilius,

-ſunt nobis mitia poma Caſtaneæ molles, &c.

Miteſcere enim poma dicuntur in arbore, ſiue etiam alibi, quæ matureſcunt, & in tempore matura fiunt. Plinius, Reliquorum pomorum maturitas cito miteſcentium tranſuolat.

Sũt & parua quædam poma gratiſſimi ſaporis, quæ petiſia nominantur, inquit Plinius. Fortaſſis ijs proxima & ſimilia, quæ vulgò paradiſiana dicta ſunt, quaſi cælitus miſſa: ſunt enim præparua, mellea dulcedine, præcoci celeritate, quaſi verna, concretu pauco.

Et quandò iã ad noſtratia & vulgaria nomina pomorũ deuenimus, æquum eſt vt ea breui compendio percurramus, omiſſis antiquis nominibus: quæ vt infinita ſunt, ita infinitam propemodum diligentiam requirunt.

POMORVM omniũ quæ apud nos reperiũtur, longè commendatiſſima ſunt, quæ vulgò Capenduta vocantur, *de courpendu*: fortaſſis curtipendia ſiue curtipenda appellanda, à pediculi, è quo dependent, breuitate: vt ipſi veluti arbori inhærere videantur, & è ramis ſine pediculo prodire. Itali Calamila appellant, quaſi omnium optima: præſertim circa Romã & Bononiam. Nam Veneti corrupte Calamania vocant. Saporis ſũt admodũ iucundi, & odoris gratiſſimi, in tanta ſuauitate minime fugacia, magnitudine media, colore, cum maturuerunt, luteo. Cætera petito apud Ruelliũ.

Proxima ſunt illis & viribus & ſapore, quæ vulgo ratelliana dicuntur, *pommes de rateau*: prætérquam quòd maculas rubiginoſas tam frequentes non habent, & partem ſoli apertam, oſtendunt rubicundiorem.

Ad hæc etiã non parũ accedere vidẽtur quæ renetia vulgus vocat, *põmes de renette*. Sed carnẽ nõ habẽt eouſque ſolidã, & paulo dulciore ſũt guſtu.

Alia ſunt ijs non inferiora ſapore, ſed prægrãdia, rotunda, callo fragili, tenero, quæ in Ambianenſi municipio (inquit Ruelli9) vulgus *rambura* nominat: mira ſunt & ſuauitate guſtus, & teneritudine, ita vt in ore fruſta liqueſcant.

Accedũt quæ paſſipoma vocãtur, *des paſſepõmes*, quæ cum reliquis omnibus de primatu certarẽt, niſi tam fugacia noſcerentur: vnde vernaculum nomen deductum eſt. Sunt mediocri magnitudine, turbinatiore figura, carne ſuaui, prętenera, &c. Petito ex Ruellij libro primo.

Ab his, in pretio ſunt paradiſiana, de quibus

paulo ante. Sunt autem ex paradisianis quædam alia dulcia, callo corporis duriore, rotunda, quæ ob sui dulcedinem nimiam à palato morosiore laborantium fastidiuntur: quæ eadem esse putat Ruellius cum melimelis & musteis: Mustea enim (inquit) veteres appellarũt, ea quæ nos precocia.

Alia sunt poma, quæ ab insitione pyromela vocari possunt: vulgus vocat, *pommepoires* : quòd ea in arbore pyro insita sint, habéntque pomorum tantùm formã, neque enim sunt turbinata æque ac pyra ipsa: saporem verò & ferè colorẽ pyrorũ, præsertim eorũ quæ calculosa vocantur, retinent.

Poma acida, vulg⁹ nostrũ vocat malacria, *pômes de malingre*, à saporis acrimonia: sũt oblongiora, dura carne, ex acerbo leniter acescente. Ruellius.

Poma sunt alia vulgo castinia appellata, *pômes de chastignier*, austeriore gustu, dura veluti castaneę cartilagine, mediocri magnitudine, oblõga. Ruel.

Poma quæ vulgo francetura vocantur, *pommes de frãcestu*, rotundũ habent habitum & amplum, callum durius, gratam acerbitatem, quæ tandem in dulcedinem degenerat. ea diu seruari possunt, & annicula reperiuntur. Ruellius.

Poma purpurea Columellæ, ea sunt quæ nos vulgo rubelliana appellamus, *pommes de roueau*: sanguineo enim sũt cortice, carne intus friabili, sapore non ingrato, & ex austero subdulci, nec cito fugientia.

Poma mirabilia vulg⁹ etiamnũ vocat, quæ Hierosolymitana Hetrusci: balsamina Ligures padani, & fruticẽ ipsũ siue plantã ex qua prodeũt, appellauere, quòd ea poma oleo pri⁹ imbuta, & per

aliquot dies insolata, deinde vel fimo, vel terra tãtisper obruta, dum intabuerint, balsami vires in glutinandis vulneribus adsciscere polliceantur. Cætera ex hortulo nostro, & Ruellij libro 2. desumito: nã potius hortẽsis est planta, ex qua prodeunt, quàm quæ in seminario disponi soleat.

Mala insana, quæ Itali melensana appellant, Barbaro ea sunt, quæ nos vulgo vocamus, poma Cupidinis, siue amorũ poma, *pommes damours*: de quibus vide hortulũ nostrum: nam à frutice vulgari sunt in hortis conseri solito. Plura etiam petito ex Ruellij libro 2. cap. 124. tomates

Plura hîc pomorũ nomina describeremus, & nominatim persequeremur, nisi hoc superuacuũ, & non omnibus vtile putaremus. Cum & pomorum nomenclationes ferè nationibus omnibus sint variæ: vnde fit, vt in tantis támque varijs nominibus, atque etiam insitionum adulterijs (vt inquit Ruellius) perfacile quis falli possit.

Veniamus ad reliquas arbores, sub malorum generibus contentas: tum quòd fructus orbiculatos ferant, tum quòd simile quiddam cum pomis habeant: vnde etiam mali nomen retinent.

Arbores quæ SVB MALORVM GEneribus continentur.

MALVS punica, *pomme de grenade*, dicta quòd apud Carthaginenses olim fuerit laudatissima, à grenade

quibus ad nos trãſlata, & in Cypro à Venere primùm ſata, vt teſtantur Græcorũ fabulæ. Eius fructũ hodie quidã malũ granatũ vocant, à granorũ multitudine, quæ totidem eſſe numero in ſingulis pomis affirmant, etiam ſi magnitudo variet: modo ex eadem arbore legantur, inquit Barbarus. Quidã Græci ipſam arborẽ Rhoan & Rhoean, pomum quoque Rhoas, & Rhoïdia, & Rhoedia vocare ſolent. Sidem porrò Hippocrati arbor ipſa dicitur à Bœotia regione, in qua frequens eſt, quæ etiam Sidem appellatur.

Mala punica dulcia, apyrena veteres dixere, *grenades doulces*: dictio tamẽ Græca ſonat, quib⁹ nulla eſt granorũ durities, vel minor quàm alijs. Nã acida granata, *grenades aigres*, acinos habent duros, & quodammodo lapidoſos: qui in ſole ſiccati & obſonijs inſperſi, inquit Dioſcorides, fluẽtem aluum ſiſtunt.

Cytinus Dioſcoridi & Galeno, flos eſt ille puniceus mali granati, ſed ſatiui: Balauſtium autẽ, ſylueſtris, vulgò *des baluſtres*. Plinius verò pomũ ipſum immaturum, & primum partum eius florere incipientis, Cytinum appellat: flores autem ipſos balauſtia, in ipſo erumpentes cytino, veſtibus tingendis idoneos, quarum color nomen inde accepit. Ex Barbaro.

Malicorium, mali punici putamen illud aſperũ dixerunt veteres, *leſcorce dune grenade*: Græci ſidiõ appellant: nam arbor ipſa, vt prædiximus, à Bœotijs Sida vocabatur.

Cicum autem M. Varroni dicitur membranula prætenuis, in malo punico diſcrimen faciens.

Vnde Cicures animantes, quæ feræ non ſunt, atque agreſtes. A quo Veturij quoque nobiles, cognominati Cicurij.

Malus medica, à Media regione, quæ eſt inter ſinum perſicum, & mare Hircanum, vnde primū allata. Virgili9, Media fert triſtes ſuccos, tardúmque ſaporem Fœlicis mali, quo non præſtantius vllum. Qua etiam ratione malus perſica dicitur à Perſia. Huius arboris fructus varij ſunt, variíque coloris & formæ: atque ob id nomina etiam diuerſa ſortita ſunt. Quædam enim aurea appellantur, à colore propemodum aureo. Vnde Virg. Aurea mala decem miſi, cras altera mittam. Atque ea quidem ſunt rotundiora, & maiora, ac corticis durioris & craſſioris: qualia fortaſſis ſunt quæ Venetijs audij appellari poma Adami: vnde etiam fortaſſis nuptialia poma appellata, quòd edita ſint à Tellure, vt fabulantur, nuntiato Iouis & Iunonis connubio. De quibus etiam puto fabulatos poetas, cum Herculem dixerunt ex hortis Heſperidum poma aurea rapuiſſe. Vnde ipſam arborem heſperida, & malum eius heſperinum vocāt, authore Iuba. Huius generis ſunt & alia, minora tamen paulo: ſed eiuſdem prope coloris, quæ vulgò arantia appellamus: ab Arantio oppido, in quod primùm ex inſulis illis fortunatis aduecta ſūt. Sed & medica ex ea arbore quā paulo ante retulimus, forma ſunt & colore cōgeneri cū alijs: præterquā quòd non vſqueadeo rotunda ſunt, neque coloris tā ſpecioſi ac flaui aut etiam aurei: ſunt enim pallidiora. Quinetiam corticem dulciorem paulo habent ipſis arantijs: qua-

rum cortex nisi siccus, & saccaro cōditus, vix aut nunquam editur. Ea & citrea & citria mala Latinis, hodie citronia appellantur, *des citrons*: vnde citrinus color, & citreæ mensæ apud antiquos: quas tamen Barbarus multis argumentis cōtendit fieri non fuisse solitas ex hac citro arbore, aut medica siue persica, quæ exigua est, vt potius fruticis quàm arboris nomē promereatur. apud Italos translatitia & triuialis, vt pluribus generibus citreta Liguriæ, Campaniæ, Benaco lacu, Italia ferè tota germinet fœliciter. Quin potius ait arborem, ex qua tam celebres mensæ ab antiquis, & Plinio ac Cicerone decantatæ fieri solebant, eam esse quam Strabo & Theophrastus, itē etiā Plinius tegetem, & thyian, & thyon appellauere: quæ ramis, caudice, frondibus, syluestri cupresso propemodum similis est. De hac videto Theophrastū lib. 4. & 5. cap. 5. Cæterum citrus nostras nihil commune cum cupresso habere videtur: cui folium est andrachnes vnedonísque, spinis intercurrētibus, vt in pyro & oxyacantha, sed læuibus, infestis mucrone & validis. Hæc Barbarus. Sed vt ad ipsa mala redeamus, certum est ex Athenæo mala citrea Plutarchi auorum memoria nunquam gustata fuisse: sed neque Plinij & Theophrasti seculis magnopere degustabantur, tantum odore commendato: nunc vero (inquit Hermolaus) à Palladij fere temporibus promiscuū expetimꝰ cœnis: qui & medullas eorū acreis dulcibus mutare docuit. Hæc itaque mala ex insitione quoties proueniunt, citromela proprie di-

cuntur ab aliquibus. Ariſtophanes autem grammaticus à Lacedæmonijs oxymala perſica nũcupari prodidit, à ſapore acetoſo, & quòd ex Perſia allata ſint, quibus etiam deos coronari ſolitos ſuis temporibus refert. Dyphilus author eſt, citria quandoque pruna Perſica vocari ſolita. Sed hæc ferè ex Hermolai commentarijs in Dioſcoridem. Plura videto apud Ruellium libro primo De ſtirpium natura, quem nunc ſumma diligentia, & incredibili pene elegantia, in ſtudioſorum gratiam imprimendum curat. Opus me hercule, omni laude digniſſimum, & longe omnium præſtantiſſimum.

Eſt præterea aliud malorum genus eiuſdem cum citrio ſpeciei, ſed colorem vtplurimum viridiorem habens, & formam oblongiorẽ: minus tamen eſt pomum, neque tanti aut ſucci, aut odoris·quinetiam læuiori cortice præditum eſt, & in ſuperiore, atque etiam inferiore ſui parte veluti pappulas quaſdam mammarum extuberantijs ſimiles oſtendens, longe eminentiores quàm malum citriũ. Hoc itaque pomi genus vulgo Limonium appellant, neſcio qua ratione: *ung limon.*

MALVS cydonia, *ung coigner*, à Sidonte Corinthi vico dicta, inquit Athenæus, cum cody mala prius vocaretur. Alij Cydoniam dictam putant, quoniam ex Creta primum allata fuerit, inquit Barbarus: nẽpe à Cydone Cretæ oppido. Cotoneã primus Cato appellauit: fructus autem ipſe vocatur, cydonium ſiue etiã cotoneũ malum, *une pomme de coing*. Vltimum nomen adhuc Itali

membrillo. de huerta

retinuerunt, vt in hortulo ſatis diximus: vocant enim illi *melo codognio*. Atque hæc quidem mala cydonia ſiue cotonea, appellarim maſcula, ad ſtruthiorum differentiam, de quibus ſtatim dicemus: ſunt enim cotonea breuiora & rotundiora, & minus lanuginis habentia, rugis quibuſdam diſtincta & coactiora: quorum ſucco fit optimum cydoniatum, *du codignac*: quod noſtræ mulierculæ circa autumnum ita conficiunt: cortice primum ad-empto: deinde exēteratis ipſis malis, & exaqua coctis, & per cribrum ſatis denſum percolatis: poſtea cum melle & ſaccaro ad læuorem tritis. Si vero cōſpicuum & pellucidum ac clarum, quod vocant, facere velint, id quidem cum albuminibus ouorum & cinnamomo inter percolādum faciūt, atque inde colorem aureū acquirit cydoniatum. Quinetiam Lugdunenſes (quod fortaſſis ex Galeni documetis acceperunt) addito paululo ſcammonij in ipſa percolatione, cydoniatum laxatiuū (vt vocāt) facere conſueuerūt, alioqui ex ſe aſtringere aluum, non autem ſoluere conſueuit, præſertim ſi præſumatur. Hoc igitur cydoniatū cū ſcāmonio factum, vulgus noſtrum cydoniatum Lugdunenſe appellar, *du codignac de Lyon*. Sunt præterea malorum cydoniorum alia oblongiora, læuiora, & minus rugarum habentia, colore tā intus quàm exterius aureo, odorem non tam latè iactantia, maiori etiam humiditate abūdantia, quæ ſtruthia mala, ſiue ſtruthiomela appellantur: ego cydonia fœminina vocauerim cum vulgo, *des coignesses*: quorum ſucco fit optimum medicamētum, quod diacydonion Galeno appellatur, ad prouo-

cãdam appetentiã vẽtriculi. Columella lib. 5. cap. 10, tria malorum genera facit: ſtruthia quæ ſerotino prouentu odoratius vibrant: ſub quibus Neapolitana cõprehenduntur (inquit Barbarus). quãquã Aetio ſtruthia dicantur, vt prius deſcripſim⁹, quæ magna ſunt, vt ſuauiora, minoríque placent acerbitate: præterea chryſomeliana ſiue chryſomela, quòd colore ad aurum ſint inclinato: & muſtea, quæ præcocia ſunt, & celeriter miteſcunt. Vnde etiã melimela appellãtur ab Atheniẽſibus, hoc eſt, mellita & dulcia mala. atque ea quidem etiam miſcella appellãtur: fiúntque ex inſitione, cũ mali dulcis & communis ſurculus inſeritur malo cydoniæ. Cæterum cotonea mala, ſtruthijs inſita, muluiana à reipſa nominantur, quæ ſola omnium vel cruda manduntur: cætera enim non niſi cruda veſcendo ſunt. Sunt præterea etiam cydonia ſylueſtria parua, è ſtruthijs odoratiſſima, in ſepibus nata, quæ vulgus noſtrum vocat, *coings ſauuaiges*. Sed hæc de his ſatis. Plura videto apud Ruelliũ in libris De ſtirpium natura.

Malus armeniaca, ſiue armenia, in perſicorum genere apud Galenũ venit. vocant autẽ Itali tã arborem ipſam, quàm fructum, *diarmelini*: quemadmodum bolum armeniam, aut terram armeniacam dicimus, quæ primùm ex Armenia Aſiæ regione ad nos venit, & inde adfertur. Vulgus noſtrum malum armeniam vocat, *ung abricottier*: & fructum ipſum, *ung abricot*, qui hoc ſolum, inquit Galenus, à perſico diſcrepat, quòd minus malum ſit. Columella lib. 5. cap. 10, Sorbi quoque (inquit) & armeniaci, atque perſici nõ minima eſt gratia.

Armeniaca autem, inquit Ruellius, prunorum generis eſſe tradunt, ſola è prunis odore commẽdantur: atque hinc fortaſſis nomen noſtrum deductum, quòd ea Græci non præcocia, ſed bericoca nominent, vnde fit vt abricoca proferamus. Cuius opinioni facillime aſſenſerim: vtrinque enim & foris, & etiam intus in ipſo nucleo pruni potius quàm perſici, naturam & faciem referre videntur.

Malus præcox, ſiue præcoqua videtur ea dici arbor Columellæ, vel quæ celerrime omnium fructum producit, (quales ſunt illæ arbores, quas, vt prius dixi, vocamus vulgo, *haſtiues*): vel quæ mala præcoqua fert, de quibꝰ mox dicturi ſumus. Ait enim ille libro 5. cap. 10, Locis, inquit, frigidis autumni temporibus & aquoſis, præcoques ponito: vt ante pluuiam fructum deligas. Itaque videto, quid præcoques arbores vocet. Mala autem præcoqua, è perſicorum genere eſſe nemo dubitat: ſúntque ea perſica, quæ vulgus noſtrum appellat, *auantpeſches*: quidam Trecacina perſica vocant, *peſches de Troyes*: quod ex vrbe quadam Lutetiæ vicina (cui Trecis nomen eſt) ad nos adferantur. Ea vt cæteris ſunt minora, ita iucundiſſimi ſunt ſaporis, & guſtus innocentiſſimi: dicta præcoqua, quòd prius naſcantur, & celerius matureſcant quàm alia perſica: ſola enim proueniendi celeritate à cæteris diſſident. Vnde Martialis,

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis perſica ſola ſumus.

Et quia in perſicorum ſermonem incidimus,

æquum eſt vt de ijs etiam nunc dicamus.

MALVS perſica, vulgo notiſſima, dicta quòd è Perſia ſiue Perſide regione, ad nos primũ venerit, indéque aduecta ſit. Columella perſicum arborem vocat libro 5. cap. 10. Siliquam Græcam, inquit, & perſicum ante brumam ſerito. Arbor ipſa, tam nota eſt, vt deſcriptione non egeat. Pomum autem gerit carnoſum, ſucculẽtum, extrinſecus lanuginoſum, duram intus & ſcabram nucem habẽs, quæ Latinis oſſis nomine explicatur. Colum. Perſici oſſa, in paſtinatis areis ſunt ponenda, &c. Ita quoque & prunorum & ceraſorum oſſa vocabimus, quæ in ipſis continentur: non autem cum vulgo nucleum, *ung noyau*: nam nucleus eſt id quod ipſum os continet, quem falſo amygdalum vocamus, à ſimilitudine nuclei amygdalini.

Cæterum mali perſici fructus multa ſunt hodie apud nos genera, quemadmodum etiam apud antiquos fuerant. Eſt enim malum perſicum populare, quod nucleum dimittit: quorum perſicorum optima omnium apud nos commendantur Corboliana, *peſches de Corbueil.* Omittã præcoqua & armeniaca, de quibus paulo ante. Sunt & perſica duracina, ex re dicta, quòd corpus pertinaciꝰ hæreat oſſi, quàm vt auelli queat, inquit Ruelliꝰ: nos vulgo preſſum vocamus, *une preſſe*: quòd caro ligno interiori apprimatur. colorem habent flauiorem huiuſmodi perſica quàm alia: & vtplurimum craſſiora ſunt, & duriore carne prædita, vt non tam facile vnguem admittant.

Sunt & alterius generis perſica, quæ ab inſitio-

Pavias ne nomen acceperunt: vocantúrque nucipersica, *des peschenoix*, quòd in nucem iuglandem insertus persicæ mali surculus, fructum ferat, inter iuglãdem & persicum communem. sed tamen colorem externum tantum habere videtur iuglandis nucis cortici similem: vnde fortassis sponte sua arbor huiuscemodi creuisse putãda est: est enim humilis, præcocis persici proceritate, folio amygdalæ, sed maiori, flore puniceo. Pomum emicat viride, carnosum, succulentum: sed cuius caro dentes obtũdat, præsertim si immatura sit: cæterum nulla exterius lanugine pubescit: medio inter iuglandem & persicum malum sapore. scatent hac arbore Galliarum plærique tractus.

Quinetiam ex insitione nouum persicorum genus subortũ est: vt ex amygdalo, seu nuce Græca, & persico aliud arboris & fructus genus hodie videamus, quod amygdalopersicum iure appellare possumus: malum enim ipsum foris persicum mentitur, cuius etiam caro edi potest: intus autem nucem habet, amygdalæ propemodum similem, & facie, & nuclei gustu. Adeò nihil est quod non quotidie hominum ingenijs nouum & varium fiat. Sed iam æquum est, vt ad pyrorum fructus & differentias veniamus, quandò inter mala connumerari licuit, & pomorum nomine veniunt appellanda: quanquam è pyris sola quæ libralia à pondere appellantur, mala dici consueuerunt.

Nota tamb.n seg.n Columela l. 5. c. 10 se puede interpretar y parece mas seguro asi Struthiomela. membrillos Chrysomela. melocotones, y Praecocia Persica. albaricoques que llaman igualm.te Armeniaca mala.

Pyrorum diffe-
RENTIAE ET FRVCTVS.

Prius quàm pyrũ arborem explicemus,ſuccurrit,vt,quandò adhuc ſermo integer eſt de perſica arbore,perſeam etiam declaremus: ne quis vocũ vicinitate deludatur, vt vnam pro alia vſurpet. Eſt enim perſea arbor longe à perſica diſſimilis, quam pyro per omnia ſimilem fecit Theophraſtus. Pomũ fert longius pyro,incluſum amygdalæ putamine & corio,colore herbido:cordis humani figuram referens,inquit Plutarchus: cuius etiam arboris folia linguæ humanæ formam habent.Perſea dicta, quòd à Perſeo Memphi ſata fuerit.Apud nos nulla eſt,neque enim extra oriẽtem naſci voluit.Plura ex Ruellio.

Pyrus arbor omnibus notiſſima,Græcis apios & adipios dicta,præſertim quę vrbana & edomita erat: vulgo *ung poirier*:cuius deſcriptionem & inſerendi rationem, ex bonis authoribus collectã tibi dicet Ruelliꝰ noſter, libro primo De natura ſtirpium.Nobis illud fuerit ſatis, iuuenibus noſtris,bonarum literarum ſtudioſis, in hoc ſatiſfeciſſe, vt vulgaria quæ ſunt,& magis neceſſaria,explicemus. Pyrorũ igitur arborum duo ſunt genera:alia enim eſt ſatiua,quæ nomen ſuũ retinet. Colum.Pyrũ autumno ante brumã ſerito. Virg. -mutatámque inſita mala Ferre pyrum.
Alia eſt ſylueſtris,quæ Græcis achras, Latinis piraſter dicitur,*poirier ſauluaige*:Plinius ſyluaticam

pyrum appellat: Si in pyrum ſyluaticam inſeueris, inquit, pyrũ quamuis bonã, &c. Fructus fert hæc arbor cũprimis acerbos, & guſtu aſtringentes, Græci achrades vocant, vulgus noſtrũ, *poires ſauuaiges*: quales paſſim in Rothomagẽſi & Normano agro reperiũtur: ex quib⁹ ſuccũ exprimũt, & vinum faciũt, quod pyreã vocãt, *du peré*: quemadmodũ è pomis etiã ſolent, quod vulgo cidrea dicitur, *du cidre*: fit autẽ prælo, & truſatilibus molis, tortiuũ ius exprimentibus. Deinde rurſus (inquit Columella) ſecundariũ vinũ faciunt, fracibus & retrimentis aqua maceratis, ita vt pomea lora dici poſſit, nõ parui ad reſtinguẽdam ruſticorum ſitim momenti. Sed iam ad fructus veniendum.

Pyrorum genera, quemadmodum & malorum quoque tum apud nos, tum etiam apud antiquos ſunt admodũ multa, & quæ vix omnia recenſeri poſſint, meo iudicio. Dabimus tamẽ operã, vt aliquot recenſeamus, ne in hoc vobis defuiſſe videamur. Itaque ab antiquis pyrorũ nominibus incipiemus: atque ea vobis proferem⁹, quæ ex Plinio, Columella, Barbaro, & alijs animaduertimus.

Pyra (inquit Plinius) à pomis hoc differunt tãtum, quòd vſqueadeo orbiculata non ſunt, neque perfectæ rotunditatis, ſed turbinatioris & oblongioris formæ ac figuræ: accipiúntque cognomina varia tũ ab inuentoribus & perſonis quibuſdam, tum à ſapore & colore, tum etiam à prouincijs, vt mox dicturi ſumus.

Pyra ſuperba Plinio, parua erant, ocyſſima, odoratiſſimáq;, fortaſſis noſtris moſchetis ſimilia.

Pyra cruſtumina eidem dicebantur ex parte

rubentia, omnium gratiſſimi ſaporis. Peras de la Reyna

Pyra falerna, quæ & lactea dicta ſunt, à potu, & ſucci abundantia. Pera de sabor de vino como la enxerta en Serval

Pyra Syria, à regione Syriæ dicta, colore erant nigro, quæ etiã Tarẽtina Columellæ dicta ſunt. Atque ita alia permulta à ſuis regionibus & locis, in quibus proueniebant vberius, cognomina accepere.

Authores ſuos nobilitauere (inquit Plinius) pyra Decumiana, à Decumio inuentore : vnde etiã pſeudodecumiana appellata, quæ falſò Decumij nomen mentiebantur. Ita quoque & Dolabelliana, longiſſimi pediculi: Pomponiana, cognomine mammoſa: & alia innumera ab authoribus, odore, tempore, colore, patrijs petita, quærito ex Plinij libro 15. cap. 15. longum enim eſſet omnia recenſere.

Pyra ſerotina, quæ ad hyemem vſque in matre pendent, gelu matureſcẽtia, quæ & libralibus pyris natura eſt, *poires tardifues*. Cuius generis ſunt, quæ etiam laurea appellantur. Peras tardias y de libra

Pyra volema à Virgilio dicta, quòd volam implẽt: vnde inuolare dicimus, inquit Seruius. Eadẽ ſementina & muſtea vocauit Cato. Volemia appellat Macrobi⁹ lib. 3. ca. 19. Satur. Quo in loco, Peras gordas cirita, ceruiſca, calculoſa, lolliana, & permulta alia pyrorum cognomina legito. Nunc ad noſtra vulgaria veniendum: quorum cum permulta iam adnotaſſemus, & in puerorũ gratiam deſcripſiſſemus: factum eſt vt eãdem operã præſtitiſſe, & ferè eodem tẽpore noſtrũ Ruelliũ animaduerterim: cuius librũ cũ nondũ adhuc omnino impreſſum

legissem, & in hanc partem incidissem, quæ de re nostra diligentissime tractat: malui viro doctissimo, & in huiusce rei cognitione longè absolutissimo cedere, quàm mihi id attribuere, quod ille accuratiori inuestigatione multò ante me præuiderat. Itaque vulgarium cognominum interpretationẽ ex eo desumemus: quibus fortassis nõnulla quædã à nobis præterea inuenta subnectemus.

de buen Christiano — PYRA itaque omniũ nobis gratissima sũt, quæ vulgo bõchrestiana cognominantur, *poires de bon chrestien*: non ob hoc solum quòd in eximia suauitate librale pondus æquent: sed quia tantæ sunt teneritudinis, vt gustata vel ipso ore & tantum primoribus labris, statim eliquescant, & perennent, gestatúmque tolerent. Primùm quidem Neapolim vsque delata Carolo octauo ibi res gerente, à fœlici illa Campania.

de Nra Señora — Proxima magnitudine sunt ijs mariana, vulgo diuæ Mariæ pyra dicta, *poires de nostre dame*: aquosa dulcedine suauia, miráque teneritudine placẽt: sed fugaciora multo, quàm bonchrestiana.

almizcladas — Minima omniũ sunt muschata, *poires musquettes*: quæ nomine alio chia vulgo dicũtur, *poires de chiot*, baccas corporis tuberculo non excedentia: quina senáve, sæpe plura ab vna origine longis dependent pediculis: odorata moschi iucunditate: ab hoc nomen contraxerunt.

Pedregosas — Media magnitudine sunt callionia, *poires de calliot*: quæ eadem calculosa dici posse, & eleganter quidem, nos docuit Iacobus Syluius: quod exẽterata, veluti calculorum quorundam multitudinem ostendant, qui etiam inter edendum sentiũ-

tur. carne ſunt iucunda, dulci, odorata, friabili. à præſtãtia pyri (inquit Ruellius) Græcum nomen vulgus emendicauit, quaſi dixeris meliora.

Pyra roſata, à ſapore & odore dicta, quòd dum eduntur, roſas oleant. Idque fieri quidam putãt, ſi dum inſeritur ſurculus, aqua roſacea humectatur: aut dum planta & ſemen in ſeminario ponitur, aqua roſacea irrigatur.

Peras rosadas

Pyra bicipitia, quòd gemino capite viſantur, *poires a deux teſtes*: ſingulari ſunt commendatione, corpore ſuaui, non lapidoſo, ſucci grati, palatum etiam moroſum recreantis.

Turbinatiora omnium certoliana, *poires de certeau*: quæ Campanica alio nomine dicuntur, non quidem ab illa Campania, quæ in Italia eſt: nam apud Italos ſunt peregrina: ſed à noſtra Galliarũ Campania, quæ Pertoſienſis appellatur. Ea igitur pyra in metæ formam mucronãtur, hyemẽ tolerant, duriore corporis callo, mira ſuauitate, præſertim cocta iter cineres, & prunis toſta, ita enim ſaccarata videntur. Nõnulli, vt ſaporem augeant, ſaccaro condiunt, adiecta cinnamomi & caryophyllorum portiuncula, vt cœnas claudant.

Peras de campana.

Pyra Martiniana, *poires de ſaint Martin*, quòd ad hyemem vſque durant, & in parente propendent: colliguntúrque circa Martinalia, aut D. Martini feſtum, ſuaui ſunt guſtu, firmiuſcula carne: quæ non niſi cocta ferè manduntur. Vbi gelicidia ſenſere, ſunt multo teneriora: ea etiam hybernas menſas finiunt.

Peras de S.n Martin p.ª invierno

Finora vulgo appellata, *poires de fin or*, quòd auri puti colorem referant. aſperiore ſunt carne,

Peras dorados.

durioréque prædita: non prius quàm gelu experiantur, edomita duritie miteſcunt. Ea diutiſſime durant: quamuis in eo genere æſtiua inueniantur & præcocia.

Quæ autem eius generis præcocia inueniuntur, ea vulgus noſtrum vocat, *poires de haſtiueau*: quòd celerius emergant & prodeant, quàm alia.

Magnopere commendantur bergamota, *poires bergamotes*, ſeri noſtra memoria cœpta, & ſapore & ſucco præſtantia.

Sunt & quæ ſtrangulanea pyra appellantur, vulgo *poires deſtranguillon*: quæ cum pulchritudine & rubro colore & luteo, quaſi maturitatis indice, prætereuntes inuitent ad carptum: manſa tamen tanta diſplicent acerbitate, vt deuorari nequeant: ſed demorſa, protinus reſpuantur, vnde nomen habent.

Proxima his ferè ſunt quæ anguſtiana, ſiue anguſtiæ pyra nominantur, vulgo *poires dangoiſſe*: quòd dum eduntur: acerbo & auſtero quodam ſapore ita moleſta ſunt, vt anguſtiores fauces reddant, & plurimum noceant, niſi matura admodũ & emollitiſſima carpantur.

Pyra item tofacea, *poires de tuffé*, dicta quòd intus ſcabra ſint, & veluti tofos quoſdam ſentiamus, dum illa edimus: minus ſunt turbinata, cærei coloris & aquoſi, ac multi ſucci, præſertim dum maturuerunt. Atque hæc ſufficiant de pyrorum generibꝰ, quæ qui omnia (vt ſunt innumera) referre vellet: vix integrum volumen huic operæ ſatiſfaceret. Reliqua quiſque apud ſe colligat & confingat. Nunc ad prunorum differentias.

Prunorũ ordo.

Abſolutis iam Pomarij noſtri duobus ordinibus, tertius nunc nobis eſt inſtituendus : in quo prunorum differentias & genera breui ratione deſcribere nos oportet.

Prunus, *ung prunier*, à Græcis coccomelea vel coccimelea dicta: arbor eſt procera, radicibus ſummo ceſpite vagantibus, paucis, &c. Videto diligẽter Pliniũ lib. 15. cap. 13. & Theophraſtum lib. 3. cap. 16. Duplex autem eſt prunus arbor: alia enim eſt domeſtica, ſiue vrbana & ſatiua, atque edomita, de qua nunc agitur. Alia agreſtis & ſylueſtris, quam ſpinum vocaſſe videtur Virgilius eo verſu, Spinos iã pruna ferentes. Pruni ſylueſtres, genera ſpinarũ ſunt Columellæ, quas Theophraſtus contumacis vitæ tradidit. Sed iam ad fructus ipſos, vt breuiter agamus.

Fructus prunorum ſylueſtriũ, Græci epymelidas vocant, nos vulgo *des prunelles*, tracta dictione à Græcis, qui fortaſſe, vt inquit Galenus, prunum agreſtẽ in Aſia prumnũ vocãt: vulgus noſtrũ vocat, *ung prunellier*. Cęterũ prunorũ ſylueſtriũ ſucco hodie fit optima acacia apud pharmacopolas.

Prunorum domeſticorum ingens turba, inquit Plinius, verſicolor, nigra, candicans, &c.

Hordearia pruna, antiquis dicta, à comitatu eius frugis: ſũntque ea quæ cærea vocamus.

Aſinina pruna, eodem colore, ſed ſeriora & maiora : à vilitate cognominata : quemadmo-

dum nos etiam quædã pruna eiuſdem propè ſpeciei vocamus, vulgo *des poittrons, ou des daueſnes*.

Sunt & pruna armeniaca, inquit Plinius, ab externa gente cognominata, atque hæc quidẽ ſolo odore commendantur: vulgo nos apricota vocamus, *des apricotz*: de quibus ſuprà in perſicis.

Inſerebãtur etiamnum Plinij temporibus pruna ipſi nuci iuglandi: atque hæc quidem quæ ex tali inſitione prodibant, nucipruna appellabantur, quæ faciem parẽtis, & ſuccum adoptionis exhibent. Quinetiam eiuſdem Plinij memoria, in Bethica regione, malis pruna inſeri cœperant, atque amygdalis: quæ ob id malina & amygdalina vocabantur.

Pruna onychina Columellæ dicebantur, quæ & cerina: hæc vero onychis, id eſt vnguis formam habebant, vnde cognomen acceperunt.

Pruna damaſcena, *prunes de damaz*: à Syriæ Damaſco cognominata, inquit Plinius: à peregrinis arboribus nomen acceperunt: nunc etiam apud nos familiaria: ſúntque nigra cute, carne ſuaui, rotundo ligno, exili nucleo: quæ digitis preſſa internum os dimittunt.

Sunt autem alia eiuſdem ſpeciei, cute quidem nigra, & quodãmodo lanuginoſa (ſi quidem mucus aut flos ille lanugo appellari debeat) ſed carne ſubacriore, & minus ſolida, quæque digitis preſſa internum os [redacted] dimittunt. Ea autem vulgus noſtrum appellat, *prunes de Iozas*.

Popularia Damaſcenorũ pruna, ſorbis Romæ inſeri ſolita, Plinius à Græcis mixa appellari cõtendit: Quibus, inquit, ſimilis eſt perſicus AEgy-

ptia:niſi quòd poma AEgyptiæ rubeſcunt. Paulus myxon arboris eſſe fructum meminit, minorem pruno, & conſimilis facultatis. Atqui Ruellij opinio hæc eſt, vt quæ Græcis myxa, & per diminutionem myxaria nunc officinis dicuntur, Galenus ſerica appellauerit (quanquam ſerica ad noſtras iuiubas retulerim) quæ inutilia ſtomacho, nec niſi faſtidioſis pueris, aut malacia laborantibus mulierculis expetita. Syrij Auguſti, vt conijcio, honore ſebaſtos hæc myxa vocauerunt: nunc, vt interpretor, officinæ ſebeſten. Arboris eius ligno cortex albus, ramus virens, folio rotũdo, amplo, fructus in racemo dulcis, candido lentore plenus, cũ interiori nucleo quaſi oliuæ ſiccatur. Hactenus Ruellius. Idẽ tamẽ alio loco, ordine alphabetico de myxa loquẽs, ait eſſe arborem ex eorũ conſpectu quibus frequẽs eſt, procero caudice ſupra terram elatam, qui cortice candido veſtiatur. Fundit ramos (inquit) viridi colore nitentes, folia habet in rotundũ circinnata, poma auellanæ nucis magnitudine, racematim collecta, per maturitatem cærulea, callo corporis dulci, intus albo, mucoſo lentore: vnde Græcis nomen vſurpatum putauerim, qui myxon mucum nominare conſueuerunt. Viſcum fit in Syria ex arboris huius acinis, quod damaſcenum vocant, commẽdatiſſimũ aucupijs, præterquam aquatilium volucrum. *de la gluz.*

Eſt & ſua prunus, vt Theophraſto placet, AEgypto, magnitudine inſigni, non diſſimilis ſpinæ Syriæ, folio pruni, ſed immortali, pomo meſpili, ligno intus grandi & rotundo. florere incipit mẽſe Iulio, matureſcit bruma, nec folia dimittit. Cor-

pus ipſum pomi natura copiáque meſſium inſtar incolis: purgatum enim tundunt, ſeruántque eius offas qui Thebis habitant. Hæc Barbarus ex Theophraſto.

Cæterum hoc etiam ſciendum eſt ex eodẽ Barbaro, in ſylueſtribus ſatiuíſque prunis, limum eſſe arborum, quem Græci lichena vocant.

Pruna Iberica (inquit Aetius) dicta, quòd primum in Hiſpania venerũt: ſúntque omnium dulciſſimi ſucci, duriorı́ſque carnis, guſtu ſuaui. Ea, qua parte ſolem ſpectant, purpureo nitent colore, aduerſa parte candicant, vel ſubrubẽt: & preſſa digitis internum os dimittunt, quemadmodum damaſcena: Ruellius pertigona cognomine appellata fuiſſe ſcripſit.

Alia ſunt coloris cæræ, ex candido in luteũ pallescentia, quæ cæreola vel cærea apud nos etiam vocitantur, inquit Ruellius. *prunes blanches.*

Alia maiuſcula, mollia, purpurea, pedicularia vulgo à vilitate dicta: quibus ſues rure ſaginantur: quæ non ab re aſinina appellari poſſint. Ruellius. De purpureis autẽ ſic Columella lib. 12. cap. 10: Pruna (inquit) purpurea cum immatura, non tamen percruda legeris, diligenter inſpicito, vt ſint integra ſine vitio, aut vermiculo.

Commendantur etiam ſummopere apud nos, quæ prunidactyla vulgo appellãtur, *prunes dattes*: fortaſſis non ijs omnino diſſimilia, quæ Columella onychina appellauit à forma vnguis: nam & hæc quoque à dactyli, hoc eſt fructus palmæ arboris figura, nomen retinuernnt. Ruellius tamen à longitudine digiti appellari putat. ſunt autem

purpurea, ſuaui carne, ouata pomi ſpecie, inſitionis mangonio, nuſquam non naſcentia.

Alia ſunt, inquit Ruellius, quæ noberdiana & iuliana appellãtur: aliquanto ſeriora, cæruleo colore, cumulatim in parente intorto ſurculo pendentia, dum paſſa contrahantur in rugas.

Cætera prunorum vulgarium genera perſequi vt longiſſimum eſſet, ita ſane laboris prope infiniti. Quapropter vnuſquiſque apud ſe quæ ſuperſunt, inquirat: & vulgarem cognominationem ſequutus, ijs nomina imponat: atque ea forma deſcribat, quam in ſuperioribus poſuimus. Nũc ad ceraſiorum ordines veniendum.

Ceraſetum.

Ceraſetum id appellare poſſumus, quod vulgo dicitur, *une ceriſaye*: ea forma qua caſtanetum & oliuetum, de quibus poſtea. Itaque ceraſetum locus erit ceraſis arboribus, amœnitatis vel etiam vtilitatis gratia conſitus.

Ceraſus autem arbor eſt vulgo nota, *ung ceriſier*. cuius deſcriptionẽ ex Plinio lib. 15. cap. 25. & lib. 23. cap. 7. & 16. cap. 18. ſumito: vel ex Theophraſti lib. 3. cap. 13. nam vulgarium arborum deſcriptiones pueris referre longiſſimum eſſet, Id tantum ſit ſatis ex Athenæo & Plinio ſcire. Lucullum Romanorum Imperatorẽ, poſteaquã debellato Mithridate, victoria potitus eſſet, primũ arborem hanc à Ceraſunte Pontico municipio

in Italiam detulisse: fructúmque eius gentilitio nomine cerasiũ appellasse. Etenim pomum ipsum non cerasum, sed cerasium vocari Seruius præcipit: quod sanè crediderim elegantius esse, & magis proprium. An verò eidem credendũ, qui cornũ in Italia cerasiũ fuisse prodat, cum alia res omnino sit cornus, alia cerasus, satis ambigimus. Sed de cornis postea: nũc ad cerasiorũ varia genera.

Cerasiorũ genera, quæ Plinius retulit, ferè sunt hæc, vt primũ ab antiquis vocabulis incipiamus. Aproniana, quæ maxime rubent. Nigerrima sunt actia. Rotunda verò cæciliana. Iulianis gratus sapor, sed pene tantũ sub arbore sua adeò teneris, vt gestatum nõ tolerent. Principatus duracinis, quæ Campania Pliniana nominat: in Belgica Lusitanis: in ripis etiam Rheni. Tertius ijs colore nigro ac rubenti viridique, similis maturescentibus semper.

Sunt & laurea cerasia, in lauro primùm insita, quæ minus quinquennio, ante quàm Plinius commentaret, prodierant, nõ ingratæ amaritudinis: atque hinc amarasia vulgo apud Italos appellata, inquit Barbarus, quasi amara cerasia: quod amarorem non iniucundum resipiant.

Sunt & Macedonica cerasia, paruæ quidem arboris, raróque (inquit Plinius) tria cubita excedẽtis: & minore etiamnum frutice chamæcerasi. Inter prima hoc è pomis colono annuam gratiam refert. Primum candidum, mox rubescit, deinde fugiens nigret. Hæc ex Plinio.

CERASIORVM autem apud nos varia etiam sunt genera: quæ optimum est vt explicemus.

la cereza y guinda

guindas y cerezas encarnadas

cerezas negras

cerezas redondas

Amarasias inxertas en laurel

guinda garrafal

cerezo enano de jardin

Quædã (inquit Ruellius) mediocri arbore creſcũt, interdũ pumila, quaſi frutice (quam chamæceraſum dici putat, hoc eſt, ceraſum agreſtem). pendent autem pediculo breui, pomo rotũdo, rubẽte, carne multa, molli, ſuccoſa, oſſe intus duro, nucleo dulci, grato acore placentia: fortaſſis ijs ſimilia, quæ aproniana Plinius appellauit: atque hæc quidem apud nos tantùm ceraſij nomen meruerunt: vulgus enim vocat, *des cериſes*: etſi in Lugdunenſi agro ceraſia appellent, quæ Franci guinea: & ediuerſo guinea, quæ illi ceraſia: ſed hoc linguæ varietas, & incerta quædam, atque inconſtans vulgi opinio effecit. Guinda comun

Chamæceraſus autem arbor, & chamæceraſia forte appellanda erunt, quæ in ſyluis & nemoribus, nonnunquam in dumetis & cultis inueniũtur: baccis paruis, callo carnis rotundiore, oſſibus oppreſſo, parte ſoli obuerſa rubeſcente, auerſa cãdicante: ſapore dulci quidem, ſed dilutiore. ruri familiaria ſponte, nullo humano cultu, naſcẽtia. Guindo Silvestre

Sunt & inſuper alia nigerrima, quibus ſuccus ineſt ſanguineus, vt veſcentium manus & labra ſanguine ſuo, modo mororum, inficiant: vtraque autem (inquit Ruellius) ceſſiana rura vocant. ſed poſterius hoc veteribus actianum dici putauerim, vt prius illud forſitan cæcilianum: curtato (vt in Gallia plærunque fieri ſolet) vetere vocabulo, ceſſianum pro cæciliano conciſe prolatum. Hæc Ruellius. Cereza negra Dulce.

Sunt & quædam ceraſia (inquit idem) quæ pomo prodeunt proximo ex arbore, grandiuſcula, longiore petiolo, guſtu multò acidiore quàm ſu-

periora, & ſubacerbo, cætera apronianis ſimilia. hæc autẽ vulgus meraſia vocat, *des meriſes*. Quorum quædam ob nimiam ſui acrimoniam reſpuuntur: quædam nimia ſui dulcedine faſtidium pariunt. Multò ſunt minora alijs: & quæ acida, rubicundum colorem præ ſe ferunt: quæ vero dulcia, etiam nigerrimum: vt manus & os ipſum ac labra, haud ſecus ac mora intingant.

Alia ceraſia procera ex arbore dependent: turbinatiore & oblongiore pomi figura: pediculis longis, pluribus vnà coeuntibus: baccis partim rubentibus, partim candicantibus, nonnunquam in totum rubris: prædulci carne, ori iucunda, fragili intus oſſe, nucleo nõ inſuaui. Sed hoc malum longè acidis fugacius, primúmque (inquit Ruellius) in ceraſiorum genere maturitatem ſentit, vulgus noſtrũ guinea vocat, *des guynnes*, fortaſſis ob id, vt quidam autumãt, quòd ex ea parte Galliæ primum allata, quæ Aquitania dicitur, vulgo *Guyenne*, vnde nomen tractum.

Cereza larga mollar

Sed inter ea habentur quædã craſſiora, alta carne, prædura, magna ex parte albicantia, prædulci guſtu, callo corporis nucleo pertinacius hærente: vnde putarim veteribꝰ duracina ceraſia nũcupari Sunt præterea etiam alia ijs congenerem quandam formam habentia: ſed tardiſſime omniũ creſcentia, craſſioráque & nigriora: carne duriore & ſolidiore, admodum dulci, & in qua per maturitatem vermiculi albicantes generantur: omnium enim facillime putreſcunt. Ea ceraſia vulgo cordia appellantur, *des cueurs*, à cordis humani effigie, quam tum ipſe fructus, tum etiam os ipſum,

cerezas gordales

Cerezas de corazoncillo

quod intus continetur, præ ſe ferunt. Quidam à galeri cuiuſdam forma vocant, *des heaulmes, des ceriſes heaulmees* : & arborem ipſam, *ung heaulmier.* Quæ nomina in agro Andegauẽſi peculiaria ſũt.

Cætera ceraſiorum quæ in totum rubent, mollitia alijs cedunt: quæ partim albicant, partim rubeſcunt, cum vtriſque ſocietatem ineunt. Celerius marceſcunt, quæ molliori conſtant carne.

Condiendorum autem & conſeruandorum ceraſiorum rationẽ hoc loco explicare ſuperuacuũ videretur: quandò & id omnibus notum eſt, & inſtitutum noſtrum excedit: quemadmodum etiam ſi conſerendarum arborum formam præſcriberemus. Quæ omnia fuſiſſime doctiſſimus ille Ruellius pertractauit. Nunc ad cornos arbores.

Sed prius quàm de cornis dicamus, ne quis affinitate & conſonantia dictionum decipiatur, vt ceratia pro ceraſijs dicat: æquum videtur id quicquid eſt dubij ſoluere, & hoc loco de ceratijs dicere, quas ſiliquas Latini vocant.

CERATIA igitur (inquit Galenus lib. 2. De alimentis) per t literam ſcripta, atque prolata tertia ſyllaba, nihil cum ceraſijs per ſ ſcriptis habẽt ſimilitudinis. Lignoſus nanque eſt hic fructus, & in cibo praui ſucci, neceſſariò etiam cõcoctu difficilis. Hæc ille. Algarrobos

Idem lib. 7. Simplicium, arborem huiuſcemodi ſiliquas ferentem, ceratoniam vocauit: Ceratonia (inquit) exiccantis eſt & aſtringentis facultatis, ſicut & fructus eius quæ ceratia vocant: nonnihil etiam dulcedinis continens. Accidit autem iſtis quiddam ſimile ceraſijs, &c. Algarrobo arbol / algarroba fruto del arbol

Columella ſiliquam Græcam appellauit ipſius arboris fructum, quem etiam à Græcis ceration vocari tradit: Siliquam Græcã (inquit ille lib. 5. cap. 10.) quam quidam ceration vocant, & perſicum, ante brumam per antumnum ſerito.

Ceration autem vocarunt Græci fructum, à corni ſimilitudine. Recẽtiores Græci xylocerata vocant, inquit Barbarus. Quidam etiam Latini ſiliquas dulces: Itali vulgo, *delle carebó*. Siliquam etiãnum arborem ipſam, vel ſiliquam Græcam Latini appellarunt, vt in priore Columellæ exemplo viſum eſt, propter nobilem ſiliquarum fertilitatẽ.

Arbor hæc in Italia, & apud noſtros Vaſcones frequens, ſiliquas ferens digitorũ hominis longitudine, ſed latiores, falcatas, pollicari latitudine: quæ lignoſæ cum ſint, eduntur tamen, & prædulces ſentiuntur. Succo & ſemine caſſiam fiſtulam referunt. Quælibet ſiliqua quatuor intus grana continet, quæ neque caro, neque lignũ, neque cartilago dici poſſunt: atque hæc quidem etiam ceratia appellantur.

SED eſt & alia ſiliqua arbor, quam Iones ceroniam appellant, ne quis decipiatur, quando ferè accedit ad ceratoniam: ſed longe alia eſt, & à ſiliqua Græca omnino diuerſa: quam Theophraſtus deſcribit, in Syria, Ionia, & circa Gnidũ Rhodúmque naſci: trũco fertilem, ſiliquæ pomo, folijs ſemper comantibus, flore candido cum odoris vehementia, &c. Fructum anniculum ſimul & nouum continet: pomo antecedentis anni circa canis ortum detracto, ſtatim alterum concipit. Cætera ex Barbaro & Ruellio deſumito. Mihi

ſatis fuiſſe puto, quòd admonuerim lectorem eius rei, ne quid etiam deſyderare poſſit.

Cornorũ ordo.

Cornus arbor, crania vel cranias Theophraſto & Galeno appellatur: vulgo autem, *ung cornoillier*. dicta fortaſſis quòd caudice ſit ita ſolido & nodoſo, vt cornibus ſpiſſitate nõ abſimilis reſpõdeat. Sexus in ea duplex. Eſt enim cornus fœmina, quæ Theophraſto thelicrania, quaſi fœminicornus dicitur: caudice fungoſo & inutili, virgulis inſtar amerinæ fruticat, autumnalibus baccis perquamacerbis: quæ difficillime mandũtur, dumetis & nemoribus familiaris: ſed (inquit Ruellius) quòd neglectas & inguſtabiles ferat baccas, indignam quæ corni nomine vocaretur, rura putauerunt. Corno maſculæ (inquit Plinius) materies robuſta, ſolida, excórſque tota eſt: hoc eſt, ſine medulla, & cornu inſtar prædenſa & oſſea (vnde optima venabula fieri videmus) duodecim ferè cubita excedit, folio amygdalæ, ſed craſſiori pinguioríque flore, & fructu oleæ, dulci, grato odoratu: pluribus cornis ſingulari pediculo dependentibus. In Ida ſterilis: tamen apud nos multo feracior & fructuoſior, præſertim ſi vrbana eſt corn⁹ maſcula, quam vulgus noſtrum corneliam, vt prius diximus, appellauit: nã fœmina fruticoſior eſt, & ſerotinos fructus fert, nempe poſt autumnum: præcox autem cornus maſcula, circa æſtiua ſolſtitia fructũ reddit, primò cãdidum, poſtea ſangui-

neum: Dioſcoridi, oliuæ ſimilem, oblongum: per initia viridem: cũ ematuruit, rufum: cæræ æmulum, cibis idoneum. de quo mox dicemus.

Eſt & in India arbor (inquit Plinius) ferens fructus cornis ſimiles, quæ merito cornus Indica nominari poteſt. Sed nunc ad fructus.

Corna, appellantur corni arboris fructus: vulgus noſtrum cornelia vocat, *des corneilles*: os intus lapidoſum continent. Vnde eſt illud Virgilij, Lapidoſa rubeſcere corna. Cæterum quo pacto condiantur, & cuius ſint ſaporis, qui volet exactius ſcire, legat Ruellium. mihi tantùm ſuffecerit hæc paucula pueris noſtris prælibaſſe: nã cornorũ, aut fructuum, aut arborũ alias differentias non reperi. Nunc ad ſorba & meſpila.

Sorborũ & meſpilorvm ordo.

Ambas has ſpecies fere cõgeneres duobꝰ quincũcialibꝰ ordinibꝰ, vno interordinio diſcretis, in noſtro pomario cõſeremus, ac vicinas faciemus. Sorbus, arbor eſt procera, quam Græci oen & œien, fructúmque oa & va vocant: Galli, *ung cormier*: cuius deſcriptionem longiſſimam videbis apud Theophraſtum lib. 3. cap. 12. & Plinium lib. 15. cap. 21. Eſt autem duplex, mas & fœmina: ſed fœmina ſola fructificat, fértque à trimatu. Autumno folijs ſubinde amiſſis cachrin ſuam fundit, eduraturam hyeme vt in robore. Plura

petito apud Ruellium: nam hæc tãtum puto esse magis necessaria.

Sorbi fructum, Columella mala sorba appellat lib.5.cap.10. Vulgus nostrum, *des cormes*. Hoc autem inter se discrepare vidẽtur ipsi fructus: quòd alij sunt figura orbis, alij oui similitudinem habent. Discrimẽ item est eorum in succo: alij enim odoratiores dulcioresque sunt, vt orbiculati fere omnes: alij acidiores, peiúsque olentes sentiũtur, vt ouales. Sed sorbo syluaticæ, inquit Theophrastus, præstãtior semper est quàm vrbanæ, fructus. Sorborum alia genera & differentias, item conditurae rationem ex Hermolai corollarijs, & Ruellij libro primo desumito. Nunc ad mespila.

MESPILVS arbor spinosa, mali vulgaris altitudine inferior, folio acutæ spinæ, &c. quæ ex Theophrasto requires. Gallorum quidam meslierum, quidam nefflierũ vocant. *ung meslier, ou ung nefflier*. Itali priore litera tantum immutata prò mespilo nespilum dicunt. Cæterũ hæc arbor Catonis æuo in Italia non fuisse comperitur.

Theophrastus & Plinius locis superioribꝰ tria mespilorum genera commemorant, anthedonã, setamam, gallicam, quam degenerare tradit Plinius. Quarum descriptionem apud ipsos authores videbis. Dioscorides duobus tantum generibus contentus est, altero quod mespilum appellat, & à quibusdam aroniam vocatam tradit, cui folia acutæ spinæ tribuit: altero quod aliqui setaniũ, aliqui epimelidã vocãt: Hippocrates autẽ hoc amamelida vocauit. Sed de epimelide varia authorũ sentẽtia. Tertiũ autẽ id genus, quod Theo-

phrastus & Plinius cõnumerarunt, incertũ est an cum sorbo connumerarint ac confuderint: quandoquidẽ inter altissimas ponũt gallicã illã mespilum: quòd certe sorbo quàm mespilo nũc vocatæ magis cõuenit, nisi quis (inquit Ruelli⁹) nostratẽ mespilũ chamæmespilum appellandam fortasse censeat. Galenus mespilum cõmuni vocabulo tricoccum, quasi triossum, aut triganium ab aliquibus appellatum meminit: quoniam tria intus grana, siue ossa, seminis loco fructus contineat. Quid autem sit epimelis Galeno, in arbuto prius descripsimus.

nespero llamado trioral por los 3 huesecillos que tiene comunmente

Galli nostri (authore Ruellio) duo tantum obseruant mespilorum genera: vnum quod rarioribus horret spinis, in dumetis & nemorib⁹, neque non viuis sepibus, quasi syluestre nascens: pomo paruo & per initia tam acerbo, vt vix edendo sit, prius quàm per hyemis frigora mollescat. vocant autem id pomum, *une nesfle*. Alterum grandiore pomo, ita vt mala reliqua magnitudine peræquet sine spinis: quod videtur crebro insitu in hortis cõmituisse, & feritatẽ cultu deposuisse. Poma per gelicidia acerbitate domita in passo vel mulso co quuntur, adiecta cinnamomi portiũcula, vt sint cibo gratiora. Hæc ex Ruellio. Neque plura de hac re, ne prolixiores videamur quàm par sit, in re satis facili & explicata. Veniendũ est ad Oliuetum, vt vno contextu, fructus omnes ossibus intus munitos describamus. Posthæc autem ad ficetum, & nuces, ac castaneas descẽdendum erit.

Oliuetũ, quod ET OLETVM CATOni dictum est.

Relinquẽda sane erat bona pars Seminarij nostri, in qua oliuetum deponeremus & consereremus. Quapropter etiam multi ordines ad olearum consitionem relicti, & vtilitatis gratia ipsis oleis destinati, nunc declarabuntur.

Oliuetum tantum Gallia Narbonensis nouit: in reliquis enim Galliarum partibus minus frequẽs est aut fœlix olearũ prouẽtus, qui apud Italos fœlicissimus semper fuit: vt etiã ipsis vitibus oleas maritare solerent: atque hinc oliuas decerpere: quæ medij essent inter vinũ & oleũ saporis. Plurima olıueta visuntur hodie circa Padum & lacũ Lemanum: item circa illud Tibur quondam nobile Romæ vicinũ, vnde vestitum olea Tıburnũ montem dixit Virgilius lib.2. Georg. Quorũ oliuetorum cura, & conserendi ratio haud est ipsis Italis minori in pretio quàm olim fuit: tantámque adhibẽt in oliuetorum cultura diligentiam, quãtam in nostris vinetis adhibere solem9. Itaque quandò id nobis non est vsqueadeo frequens, cum tamen oleo quotidie victitemus: commodũ videtur primùm de oleis: deinde verò de ipsis oliuarum generibus: posthæc autẽ de ipso oleo pertractare: & pueris nostris hac in re dare operã, vt saltẽ ipsum Columellã, & alios authores La-

tinos facilius intelligere possint. Nam (vt iam sæpe diximus) non est id instituti nostri, agriculturæ rationem, & cætera id genus, percurrere: id enim maiori diligentia, & multò accuratiori dicēdi ratione collegit noster Ruellius (vir omnium, sic enim loquar, qui hodie huic rei dant operam, lōge peritissimus) quàm à quoquam dici possit. Nos verò tantum faciliora attingemus, & quæ scimus pueris nostris maximè esse vtilia, ad bonorum authorum cognitionem: relictis ijs quæ altiora erunt, & ab ipsius Ruellij fonte petenda. Sed ad nostram oleam.

Olea, Græcis elæa, Latinis interdū termes, Gallis oliuerus, *ung oliuier*: arbor est notior, quàm vt explicari debeat. est enim saligneis fere frondibus, vt eminus oliuetum si spectes, haud prius tibi cognitum (quod mihi aliquando accidit Italiā peragranti) facilè pro salicto accipias, & salictum sine controuersia iudices: nisi cominus inspicias oleæ frondes esse angustiores. quæ tam breui innituntur pediculo, vt quasi defixæ cohæreant. flores præterea gerit olea pusillos, sed foliatos, fructum ambientes: qui cadiui, si perforati spectentur, probè flosculorum iacturæ præbēt auguriū. Reliqua inuenies apud Plinium.

Oleam Mineruæ sacram, Græci moriam vocabāt, inquiūt Aristophanes & Pollux; quēadmodū in Olympia nascentem oleastrum, callistephanon appellabāt, quia Olympiæ victores ea coronarētur, vt inquit Pausanias. Fructiferam verò oleam poetæ Græci fecon appellarunt Phocioni.

Oleaster, Græcis cotinos dicitur, siue agrielæa,

hoc eſt ſyluеſtris olea, fœcundior ſatiua: quòd ferè ſylueſtres habent, ceu cura fertilitatem minuente. Virg. Indicio eſt tractu ſurgens oleaſter eodem Plurimus. Cætera quæ ad culturam & deſcriptionem pertinent, ex longa authorum diſceptatione inuenies.

Oleã AEthiopicã (inquit Dioſcorides) veteres Græci oleaſtrum appellarunt, atque id ex ſimilitudine: eſt enim arbor in ea regione oleaſtro ſimilis: itaque nullum inuenit ob ſimilitudinem aptius, cui compararetur nomen & genus. Olea autẽ hæc (inquit Barbarus) in Arabia naſcitur in maritimis & fluctibus, æſtúq; operitur rubro mari, à qua deſtillat lachryma quædam, ſcammoneæ aliquantulũ ſimilis, ruffuſcula tamen (inquit Ruellius) ſtillicidijs minutis mammoſa, mordaci guſtu, gummi aſpectu, & ammoniaci ſimilitudine nigricans. ex qua hodie fit medicamentũ ad multa vtile. Sunt qui putẽt id eſſe quod vulgo in officinis gummi Arabicum appellatur.

Sed ne quis dictionum affinitate decipiatur, vt quo loco oleagnum inueniat, oleaginum legendũ putet: quemadmodum baccam & radicem oleaginã Cato appellat, quæ ex olea arbore decerpitur. Sciendum eſt oleagnon ſiue elæagnon Theophraſto fruticem eſſe aquatilem, ſalicis amerinæ folio, ſed molli, lanuginoſo, flore populi albæ, verũ minore, fructu nullo. Naſcitur plurima ſuper inſulas fluitantes. Dicta fortaſſis elæagnos, quaſi olea caſta, quòd nullos fert fructus, vel quia frutici huic fere ſimilis eſt, qui agnos à Græcis, hoc eſt caſtus, à Latinis vitex dicitur. Pharmacopolæ

corrupte agnumcaſtum vno verbo nominant. Videtur enim eſſe viticis quædam ſpecies, inquit Ruellius.

OLEAE fructus, oliua appellatur: Gallis, *une oliue*: quanquam interdum apud authores licentia quadam confundantur: vt oleam conditaneam apud Varronem legas, pro conditiua oliua, & quæ facile condiri aut recondi & aſſeruari poſſit in amphoram, & ſpiſſamentis impoſitis ad vſus in cellam reponi. Item oliuæ ramum, pro ipſius oleæ ramo apud Virgilium inuenies: ſed tamen frequentior & vſitatiſſimus modus eſt, vt oleam pro arbore, oliuam pro fructu ponamus.

aceituna aderezada

Oliuarum genera apud antiquos decem potiſſimum in agricolarum notitiam perueniſſe ſcribit Plinius, quarũ nomina ab earum forma & ſapore potiſſimũ deſumpta ſunt: nã quæ à locis & inuẽtoribus petũtur explicare, infiniti eſſet laboris. Oliua pauſia Catoni à pauiẽdo dicta, id eſt tundendo, dum oleum exprimitur: aliter enim hęc oliua ex ſe oleum non faceret, inquit Seruius in eũ locũ Virgilij, Et amara pauſia bacca. hoc eſt, inquit, viridi: nã ex pauſia viridi, exprimitur oleũ: alioqui bacca eſt iucundiſſima.

aceituna verde

Orchites oliuæ, dictæ maiores: & à ſimilitudine teſticulorum appellatæ, vt arbitror. Virgilius, Nec pingues vnam in faciem naſcuntur oliuæ Orchites, & radij, &c.

de Cornezuelo

Grandis tamen olea Varroni dicitur orchas ſiue orchitis, antiquis archemora, quæ melius ad eſcam quàm ad liquorem ſtringitur: nam omnis oliua maior ad eſcam, minor oleo eſt aptior. Bac-

Gordales

oliva curval se llama la larga.

cæ enim oliuarum nonnullis regionibus conuiuiorum epulis præparantur.

Radius vocata oliua, cibis gratiſſima eſt: vnde etiam à Virgilio loco ſuperiore plurimum commendata. Tria enim hæc tantum genera oliuarũ facit, atque his contentus eſt quæ deſcripſimus: nã ea raſtros, aut curam nullã deſyderare tradit.

Oliuæ præterea colymbades ideo vocãtur (inquit Barbarus) quoniam oleo ſuo puræ, hoc eſt ſine accerſita commendatione innatant, & veluti vrinabundæ fluitant.

Halmades verò oliuæ dicuntur, quæ muria proprie condiuntur: etiam ſi Græci nõnunquam eiuſcemodi nomina confundere ſoleant.

Sunt & Nebrides appellatæ Iulio Polluci, quoniam enatent.

Sũt & pitirides, hoc eſt furfuraceæ: quæ in vſum hunc ſtringuntur, antè quàm matureſcant.

Oliuas autem, quæ inter copiam bonitatémque incipiente bacca nigreſcere colliguntur, noſtri vulgò vocant drupas, Græci drypetas.

Poſſem hoc loco enumerare oliuam Liciniam, quæ omnium optima eſt, inquit Plinius: & maiorem olei copiam reddit: item & ſyrias, ſidicinas, cominias, ſergias, regias, & mille alias huiuſmodi oliuarum ſpecies: niſi hæc omnia Columella latiſſime lib. 6. & Plinius lib. 15. pertractaſſent. quæ loca quiſque apud ſe legat.

Oliuæ, inquit Plinius, conſtant nucleo, carne, oleo, amurca. Nucleus à quibuſdã ſanſa, à quibuſdam naucum appellatur, vnde prouerbium naucifacere. Oleum, ipſius oliuæ ſuccus eſt. Caro

ipſa ſubſtantia. Amurca verò à Græcis amorge dicta, Latinis fæx oliuæ appellatur : éſtque ipſius oliuæ expreſſæ ſanies, ſidénſque retrimentum.

Veniamus ad oleum, & legendarum oliuarum, atque olei faciendi vocabula:quibus explicatis,olei quædam genera docebimus.

OLIVARVM liquor oleum eſt, cuius in torculario conficiendi rationem , agriculturæ ſcriptores antiqui fuſiſſime tibi aperient. Nobis ſit ſatis ad eos intelligendos, vocabula ipſa exprimere,quæ huic rei commoda videbuntur, & quibus vtuntur ipſi authores.

Itaque ab oliuitate incipiemus. Oliuitatem autem ſiue oleitatem , Cato & omnes agriculturæ ſcriptores appellarunt,legendarum oliuarũ tempus: quemadmodum vindemiam, vini faciendi. Vindemia,inquit Cato, & oleitate facta, patibulo omnia in ſua quæque loca reponenda. Eſt autem patibulum inſtrumentum huic rei aptum.

Oliuarius ſiue olearius, qui torculis,in quibus oleum fiebat, & ipſi oliuarũ expreſſioni præerat. *le preſſoirier.*

Leguli ab iiſdem authoribus appellati ſunt, oli uarum lectores: legebantur enim manu oliuæ & diſtringebantur,ſiue ſtringebantur proprie apud eoſdem,cum decerpebantur & colligebantur ma nu. Vnde ſtrictiuæ oliuæ appellabantur,quæ manu lectæ erant: ad differentiam cadiuarum, hoc eſt quæ ſponte ſua,vel coactæ ex ipſa olea decide rant: & fracidarum, quæ emarcuerant, & iampridem collectæ fuerant. Fraceſcere enim dicuntur oliuæ,quæ collectæ, calore & vetuſtate putrefiũt.

Fraces vero oliuarũ vocat Cato, ipſam oliuæ carnem, & corticulum vnde poſtea fæces exeunt.

Factores dicti, qui oleum faciebant, & torculum mouebant, vt ipſa expreſſio fieret: vnde factum olei appellarunt authores, quantũ olei vna torculi expreſſione, & vno macinate, quod vocant, exprimi poterat.

Capulatores præterea dicti, qui capulis oleum deplebant, hoc eſt euacuabant: vnde decapulare oleum dictum eſt. Erãt autem capulæ, vaſa vtrinquæ anſata, ad oleum è lacu in dolia trãſferendũ. Lacum vero appellabant cupam, in quam oleum defluebat ex torculo. Sed de vaſis olearijs videto libellum noſtrum De vaſculis ex Bayſio.

Oſtum inſuper antiqui vocauerũt, quod ex vno facto olei reficitur: Factũ verò dicebãt, quod vno tempore conficerẽt, quem alij centum ſexaginta modiorum, alij centum viginti faciebant.

OLEVM gleucinum antiquis dicebatur muſtũ & primarium, ac quod expreſſum erat antè quàm oliuæ calcarentur, & fortius premerentur: nam gleucos Græcis muſtum ſignificat: hoc ſuauiſſimũ omnium, & idem tenuiſſimum protinus deplet capulator, & ab alijs ſecernit: appellatúrque etiã id oleum poſtea cibarium, quòd in cibis veniat.

Oleum deinde tortiuum appellatum, quod truſatili mola celerrime, & volubiliter in gyrum rotata, poſt primã expreſſionẽ deinde elicitur & exprimitur: inde ſecundarium etiam appellatum, & protinus in alia vaſa tranſfunditur: éſtque cõmuni vſui commodum, non autẽ eſui. Quod vero vltima conculcatione elicitur, & tertiatione (ſic

+ ostum. Vasija en que se media vna moliendo de aceite, la qual molienda era de 100 moidos o de 120.

enim vocabimus) multo deterius oleum euadit: ac combuſtioni & lychnis aptiſſimum.

Oleum omphacinum, quod ab acerba baccarum lanugine exprimebatur : baccas enim acerbas, quemadmodum vuas Græci oliuas omphacas appellarunt.

Alia præterea infinita nomina deſumit oleum ab ijs rebus, cum quibus vel ad ſolem, vel ad ignẽ infunditur & incoquitur. Cuius generis infinitæ ſunt ſpecies apud pharmacopolas: vt à ruta rutaceum, item roſaceũ, violatũ, iaſminũ, & cætera id genus: quæ quia potius medicorum eſſet perſequi quàm grammaticorum, ipſis medicis relinquo. Sunt etiam alia nomina ab vrbibus petita & locis, in quibus optimum oleum fiebat, vnde etiã facultatem & vires quaſdam habere credebatur: vt Sabinum à Sabino agro: non autem herba Sabina. Erat autẽ Galeno & medicis antiquis ſummo in pretio propter dulcedinem, & facultatem ſimplicem, nõ mixtam: oleum Hiſpanũ vel Hiſpanienſe Paulo calidius: & permulta huiuſcemodi, quæ diligens lector & eruditus ex Plinio & Dioſcoride requirat, ſi volet.

Ficetum.

Abſoluta earum arborũ deſcriptione, quæ fructus intus oſſibus munitos producunt, nunc ad alias tranſeamus, & ab ipſis ficorum differentijs incipiamns prius quàm ad morum & nuces ſermo ſe conuertat.

Ficum arborem Græci ſycen & ſycada nominant: quanquam ſycada nouellam ficum fere intelligunt, vt Iulius Pollux inquit. Gallis dicitur vulgo, *ung figuier*.

Ficus omnis tam vulgaris, quàm peregrina & ſylueſtris, breui eſt ferè nec procero caudice: quãquam ampliſſimæ quædam inueniuntur, vel pyris æmula magnitudine. Cortex ei læuis, laciniosa folia, & cruciformia: hoc eſt, vt Theophraſtus inquit, σκλοϖοειδὴ, niſi quis κορωνόϖοειδὴ magis legẽdum putet: nam, inquit Hippocrates, verè ſũt folia fico pedibus cornicis ſimilia. Cætera quæ ad inſitionem, & reliquam eius arboris deſcriptionem ſpectant, ex bonis authoribus habeto. Nos omnia referre non poſſumus.

Caprificus, inquit Plinius lib. 15. cap. 19, è ſylueſtrium genere ficus eſt, nunquam matureſcens. Erinos à Græcis vocata, quòd in Erineo Theſſaliæ oppido primùm apparuerit, vt Photioni placet. Longe validior eſt quàm ficus, & nodoſior: prouenítque è ficarijs granis, quæ Græci κεγκραμίδας vocant.

Sed & caprificari dicuntur arbores fici (inquit Palladius) cum ſuſpenduntur fici ex caprifico, ligno velut ferro pertuſi. ſi hoc deſit, abrotoni virga ſuſpenditur: aut callum quod in vlmi folijs inuenitur: aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur: vel truncus arboris quo loco turget ſcarificandus eſt, vt poſſit humor effluere. hoc quidem noſtris caprificatio, à Græcis erinaſmos ſiue ſycaſmos appellatur.

Ficus AEgyptia Athenæo, Theophraſto morus

Sicamoro semejan ala higuera. Atay hojas de moral.

AEgyptia, Celſus moroſycon aliquando etiam ſycaminon appellat: Dioſcorides & Galenus ſycomorũ. Miſtæ naturæ arbor, quo modo ſi ex ficu & moro arborem ſeras: ampliſſima quidem, ficus ſimilitudine, largo ſucco, folijs moro quãproximis: cui etiam magnitudine & cõſpectu proxima eſt. In Alexandria (inquit Galenus lib. 2. Alimentorum) ſycomori plantam vnà cum fructu proſpexi, quæ paruæ candidǽque ficui perſimilis eſt. Nulla hic fructus acritudine conſtat, perexiguæ dulcedinis particeps, facultate ad humidius frigidiúſque nõnihil declinat, veluti mora. Quinimo inter mora & ficus, hunc non temere mediũ quis ponat, atque hinc mihi nomen inueniſſe videtur. Deridiculi nanque ſunt, qui ex eo fructum hunc ſycomorũ appellatũ dictitant, quòd paruis ficubus aſſimiletur. Hactenus Galenus. Itaque neque ij qui ſycomoron, quaſi ficũ fatuã (higa loca), neque ij qui quaſi paruã ficum dictam putãt, recte cõmentati ſunt: quandò & ipſa ratio iudicet fructum medij cuiuſdam eſſe ſaporis inter morum & ficũ, & ipſa arbor moro conueniat, cũ ficus gerat: quos quidẽ non è ramis dependêre videas, queẽadmodum in reliquis arboribus: ſed ex ipſo arboris caudice. Naſcitur (inqt Dioſcorides) plurimũ hæc arbor, in Caria, Rhodo, locíſque nõ multi tritici feracibus, vbi prouentu fœcundo iuuamentũ adfert, cũ annonæ caritas premit. hodie tamen Rhodo familiaris eſſe deſijt. Tradit autem Vlpianus hanc arborem in Niloticis aggeribus eſſe frequentem, grauitérque in eos animaduerti qui ſycomorum exciderunt. Viſa eſt nobis ſycomorus Pariſijs in

horto Gotofredi cuiuſdam pharmacopolæ, diligentiſſimi herbarũ & arborum, quæ apud nos rariores ſunt, indagatoris & cultoris: vt ſua diligẽtia multis in hac re profuerit, qui id vnũ deſyderabant. Vnde nõ mediocri laude dignus videtur.

Sycomoro ſimilis eſt, inquit Barbarus, quæ vocatur Cypria ficus, in Creta: nam & ipſa trunco pomum fert, & ramis, cum in craſſitudinem adoleuere. diſtat autem à priore, quòd germina emittit ſine vllis folijs, radiculæ ſimilia, cui fructus quaſi cuſpidis acceſſu præpilatur, quoties germinat, nempe quater: ſuóſque groſſos nõ perficit, niſi immaturi pomi plaga emiſſo lacte. Arbor eſt, populi albæ caudice, magno, folio vlmi, pomo magnitudine pruni, ficus dulcedine, groſſorum callo: fructus quaternos fundit, toties & germinat. Plura ex Ruellij commentarijs.

Ficus pelagica in mari maſcitur ſine folio, nec magnitudine preſtanti, cortice puniceo.

Ficus aliud genus (inquit Barbarus) pomum ſuper folij dorſum ferentis, circa Idam oſtẽditur, & ob id opiſthocarpion vocatum, Idæi cognomine. Ramoſa, leuis, enodíſque, ſuperius comoſa in orbem. Color folio & cortici liuens ac viridis, foliũ tiliæ per omnia, ſed molle: flos meſpilaceus, & cũ meſpilo erũpens: ficus rubra, magnitudine oliuæ, rotundior, ſapore meſpili, Alexandrinam vocant.

Ficum Indicam Oneſecritus apud Strabonẽ celebrat. Arbor eſt (inquit Barbarus) frõde ſuperna luxuriãs, decora ſpecie, fornicatóque ambitu laſciuiẽs, & pulchrè ſepes hortorũ aut arbuſtorũ opacãs, & quaſi vallo muniẽs. foliorũ latitudo Ama-

ſoniæ peltæ habet effigiem: ea cauſa fructum integens creſcere prohibet, rarúſque eſt fructus, nec fere ciceris magnitudinem excedens, ficus ſimilitudine atque ſapore, cum per folia ſole excoquitur. Parce admodum pro magnitudinis geſtiente deſyderio fructificat. Gignitúrque circa Aceſiam maxime amnem. Plura ex ipſo authore petito. Nunc ad fructus veniendum.

FRVCTVS ficorum arborum, fici etiam appellantur, ſed alia declinatione: quemadmodum probe Valla lib. eleg. primo deſcripſit. Itaque nunc ad eorum genera.

Groſſuli ſiue groſſi, Græcis olynthi, proprie dicuntur ficus primitiuę, aut, vt vult Macrobius, nũquam matureſcẽtes. Colum. lib. 5. cap. 10, Si voles ficum, quamuis non maturam, ſeram facere: tum groſſulos, priorémve fructum decutito. Nonnulli autem (inquit Barbarus) ſic diſtinguunt, vt ficus primò ſit olynthos, deinde pheiex, poſtea cycon, poſtremo iſchas: nã iſchades, aridæ fici ſunt, quemadmodum & caricæ, *figues de careſme*. Inuenias tamen apud Græcos iſchadas recentes & veteres quoque ficus vocari.

Ficuum quædam à colore nomen habent, vt albæ: quales ſunt ſerinæ omnium delicatiores, vnde cognomen etiam habuerant, noſtris Maſſilienſibus forte conferendæ: ſunt & quæ noſtris albiceratæ vocantur, etiam albæ: nigræ vero cũ meſſe matureſcẽtes & vindemia, quæ & ſerotinæ appellatæ ſunt, & duricoriæ Macrobio, à corio duro. Huius generis ſunt & præcoces quædam nigræ, quales ſunt Tiburtinæ & Rhodiæ. Præcoces

autem à Græcis prodromi appellantur, hoc eſt præcoquæ & præcurrentes, quales ſunt quæ ex Laconico ficorum genere producuntur. Plinius libro 16. ca. 26, Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos vocant. Purpureas verò ficus fert AEgyptia arbor. Sunt & Lydiæ purpureæ, de quibus ſuprá.

Infinita ſunt alia ficuum nomina ab inuentoribus, patrijs, & forma, petita. quæ qui diligentius ſcire volet, habeat in promptu Plinij locum, & Hermolai commentaria.

Vnum hoc addã præterea, puerorũ cauſa, folliculos ficuũ à Græcis appellari γραῖας, à Latinis grumas : ſemina autem & minuta grana, quæ in ipſis continẽtur, ijdem Græci κεγχραμίδας vocãt. Ficorum autem decoctũ plærique, inquit Paulus, Siræum appellauere, cui & defruto quoque nomẽ eſt. Hactenus de ficis. Nũc ad mora tanſeundum.

Mororũ ordo.

Morum arborem Græci ſycamineam & ſyceã, & ſycen, Media Comœdia (inquit Barbarus) ſycaminon vocat & pomũ & arborem: ſed pomum neutro, arborem maſculino genere: vt apud Iuliũ Pollucem notatum legitur. Hippocrates interdũ ipſam arborem ſycen, interdum moreõ appellat. Galli vulgo, *ung meurier*: cuius deſcriptionem lõgiorem in tam vulgari nobilitate, nõ eſt opus hoc loco inſerere. flos ei vitiginei modo lanugineus: fructui toti, nec poſtremis tantum inſidens, in

medijs inculcatus: nec ſingulas partes ambit, fallens interdum propter lanuginem, vt concerni nequeat. Cæterum mororũ folijs Itali atque adeò Galli bombyces enutriũt, ſericeam illam texturã, quam vulgo ſetam vocamus, cõficientes. huiuſcemodi enim folijs præſertim tenuioribus, & ex ipſius arboris cacumine deſumptis ſummopere delectantur: quæ vbi per aliquot dies depaſti ſunt, vt iam per totum corpus pellucere videãtur, accibum faſtidire, & ſuper ipſis folijs fila quædã capite eleuato producere: tum corniculis ex charta nitidiore concinnatis impoſiti, ſeſe ſua textura inuoluunt atque implicant, vt iam amplius nõ appareant, niſi poſt aliquot dies aqua tepida filo retexto, & arte diligenti explicato. Quod vbi factum eſt, iam non amplius apparent vermiculi, ſed veluti corpus quoddam informe, oblongum, ruffum, & theca turbinata, ac circulis quibuſdam diſtincta, conuolutum: quibus motus quidam viuentis intus animalis ſentitur. Tum demũ ad ſolem poſiti vermiculi, tandem rugoſam tunicam exuunt, & veluti in quoſdam papiliones commutantur: qui inter ſe more ſuo commixti, infinitas ouorum myriades generant, ac ſuper chartis aut folijs huiuſcemodi oua tenaciſſime inſerunt: quæ primum flaua, deinde verò anno poſtero, & vere nouo ad ſolem poſita nigreſcere videntur: ex quibus nigerrimi primùm vermiculi prodeunt, qui poſtea foliorum paſtu albicantes conſpiciuntur. Atque hæc quidem nos aliàs per ætatis delicias, & iuuentutis noſtræ crepundia ſumus experti. Sed ad rem.

es otro arbol distinto h... en el nombre y se llama Morera

FRVCTVS mororum chartilagineus, ſtatim ab ortu candidus, cum pubeſcit, rubet: vbi maturuit, ater eſt. Sic & ſuccus eius euariat, primùm enim acerbus & aquoſus, mox lenior & lentè rubens, deinde vero vinoſus, ſanguineo colore manus inficiens. Sicaminon Græci pomum ipſum vocant: Galli vulgo *des meures*. la mora

Atque hæc tantum mihi videntur pueris dicẽda ſuper hac re: nam quæ ſuperſunt mororum genera in rubis creſcere ſolita (vnde Virgilius ait, Hærentia mora rubetis) ea fuſiſſimè in hortuli noſtri ſepibus explicauimus, vt iam alia explicatione egere nõ videantur. Præterea, quẽadmodum ſæpe diximus, plura qui volet, deſumat ex Ruellio. Iam verò ad nucum differentias veniamus. Nam caſtaneas in Syluam aſſeruabimus, quandò ſunt ex glandium genere.

espinares

Nucum ordines

AC DIFFERENTIAE.

El nogal

Iuglans, dicta nux, arbor nobis vulgatiſſima & frequens, quaſi Iouis glans literis interciſis, ſiue quaſi dios balanos, pro diu glans: quanquam dios balanos caſtaneã Dioſcoridi ſignificet: de quà in Sylua ſuo loco dicturi ſumus. vel potius à iuuando dicta, vt quidam interpretantur: Græcis caryon baſilicon vocata eſt, id eſt regia nux. Interdum Perſica Euboicáque: Gallis noierus, *ung noyer*. Sed caryon à Græcis dicta, à capitis graue-

La nuez

castana

nogal

dine, quæ caros Græcis, Latinis veternum appellatur: nam & arborum ipſarum foliorúmque vires in cerebrum penetrãt, hócque in cibis earum nuclei, præſertim ſicci minori momento faciunt. Dicta quoque regia, quòd eam reges è Perſide tranſtulerunt: qua etiam ratione Perſicæ nuces appellatæ. Arbor eſt notior quàm vt repræſentari longa interpretatione debeat. Itaque ad alias differentias veniendum, prius quàm fructus enumeremus.

Nux auellana, prius abellina, inquit Plinius, patrio nomine vocata, ab Abella oppido, vnde primùm allata, qua etiam ferè ratione appellata eſt nux pontica: eadem eſt arbor quæ & corylus: vnde coryletum, locus dicitur nucibus auellanis, & corylis conſitus, vulgo, *une couldroye*: & frutex ipſe, *ung couldre*: quibus fruticum generibus ſcatet noſtra Gallia. Itaque deſcriptione longiori nõ eget. Alia autem nomina, in declaratione fructus, hoc eſt ipſius nucis, aperiemus.

Nux Græca, ea eſt quæ & amygdalus arbor dicitur, ſiue nux amygdala: quod Columellæ & Plinij locis collatis facilè colligitur. Cato has nuces certè Græcas nominauit: quare non ab re venit in dubiũ, an hæc arbor fuerit in Italia eius ætate. Quidam tamen eas in iuglandium genere ſeruant: omnes quoque Thaſias nuces appellari volunt. Cæterum amygdalam ſiue amygdalum (nam vtrunque pro arbore dixit Plinius) ideo Græcis nominari teſtis eſt Herodianus Alexandrinus, quòd poſt viride putamen, fructus ipſe multos ſcarificatus oſtendat, & in rimulas dehi-

hendiduras

ſcat, quas Græci amychas vocat. Nomen Græcum hodie apud nos retinet: ſed paulum vulgus declinauit, amandas vocans, *des amandes*: & arborem ipſam, *ung amandier* : cuius deſcriptionē petito ex Ruellio.

Macer, quidam recentiores vocant corticem arboris magnæ, quæ ex India conuehitur: vnde & xylomacer eiuſdem arboris lignum vocauit Plinius. Qualis autem hæc fuerit arbor, incompertum habuit. Nonnulli diuinarūt eſſe eius arboris lignum & corticem, quæ nuces odoratas fert: alij vero potius odoratæ illius nucis, quam caryon myriſticon, id eſt vnguentariā nucem nominant, corticem eſſe dixerunt (inter quos eſt doctiſſimus ille Manardus, rei medicæ peritiſſimus) qui in officinis ſæpe ipſam nucem conueſtire viſus eſt. Nucis autem huius, quam myriſticam, id eſt vnguentariam, vel moſchatam, aut odoratam appellari quotidie audimus, arbos vulgari perſico (inquit Ruellius) ſimilis traditur: roſeo flore, & nuce, quam proxime in fructibus declarabimus: eiuſdem propè effectus, cuius & cariophyllon. nuez moscada. clavel

Eſt & palma quædam Indica, præmagnas ac pingues nuces ferens, quas nuces Indicas recentioribus appellari, Græcis carya Indica, quotidie audio: cuius oleum butyro præfertur ſucci bonitate. huius etiam veteres meminerunt. Nunc ad fructus.

FRVCTVS regiarum nucum varij ſunt, variiſque particulis obtecti & cōmuniti, quas omnes Plinius proprijs ſuis vocabulis explicat. Vnde puluinatum nucis calycem vulgus appellare de nogal cascara exterior

Llucina: en termº provincial que tiene un verdin acre y amargo de que usan cocido para espefar los muebles de nogal y castaña

poterit *leſcaille dune noix*: quòd in puluini quandam veluti formam factus ſit. putamen deinde ligneum nucis, id erit, quod vulgus vocat *la coquille de la noix*. Poſtea autem qui ſubſequitur nucleus, quódque tenerum & guſtu optimum in nucis duobus putaminibus, bifidis veluti carinis opertum comprehenditur: id eſt quod vulgo vocatum eſt *le cerneau*. Vnde etiam nucleum acini vocat Plinius libro 23. cap. 1. quod vulgo pipinum vocamus, *le pepin*. Nucleorum autem (inquit idem) in nuce quadripartita diſtinctio, lignea intercurſante membrana. diſtinctionum autem illarum quamlibet partem vulgus coxam appellat, *la cuiſſe dune noix*. Cæterum proprie ſatis viſus eſt mihi appellaſſe Suetonius ocellatas nuces, pro multis foraminibus diſtinctas: quod in ligneo putamine ſatis apparet. atque hæc puerorum cauſa dicta ſint.

Sola huius pomi generum differentia (inquit Plinius) eſt in putamine duro, fragili, tenui, craſſo, multiloco, ſimplici. Vnde Tarentinarum nucum (quæ à Tarento Neapolitano oppido dictæ ſũt, quòd in eo loco optimæ naſcerẽtur) duo genera rurſus alijs nominib⁹ diſtincta inueniũtur. aliæ enim à corticis ſiue putaminis mollitie molluſcæ appellatæ ſunt, quòd ex eo genere, hoc eſt ex Tarẽtinis, molliores ſint, & nudæ cortice, vel molli vel fragili putamine prodeant. Aliæ verò quæ duro ſunt cortice & ampliſſimæ, ac minime rotũdæ: à frangendi mora, moraciæ & moracillæ appellatæ. Sũt tamẽ qui putent Tarentinas propriè de molluſcis intelligi: atque ita dictas à Ta-

rento, quod Sabinorum lingua molle ſignificat: vnde Tarentinos dictos putat Varro: quod & Horatius cõfirmat, Molle Tarentum appellans: ſic nux Tarentina dicitur, quæ ita mollis eſt, vt attrectata ſtatim frangatur. plura collegit Ruellius. Sũt & Galbæ & Caluæ, & Thaſiæ, & Albẽſes nuces antiquis appellatæ: de quibus videto Plinium.

Nucis auellanæ fructus hodie quoque nomen retinet: appellat enim vulgus noſtrum nuces, quas corylus fert maiores & rotundiores, *des auelines*: minores autem & turbinatiores nuculas, *des noiſilles, ou des noiſettes*. In Aſiam Græciámque venerunt è Ponto, ideóque Ponticæ nuces appellantur, etiam Heracleoticæ, & leptocarya Græcis dicuntur: Latinis Præneſtinæ, à Præneſte nobili Italiæ oppido: quas conditas ollis in terra virides ſeruari Cato tradit. Has mollis quædam integit barba & calyx ſummatim fimbriatꝰ: ſed putamini nucleíſque ſolida rotunditas ineſt.

Amygdalæ, ſiue Græcæ nucis origo, in arbore iam dicta eſt. Fructus (inquit Plinius) gemino protegitur operimento, puluinati primum calycis, mox lignei putaminis, cui ſolidus ſubeſt nucleus, acriore etiamnum obductus callo. Cuius duo ſunt genera: nempe amarum, & dulce: hoc autem ſuauius, illud vero ſalubrius eſſe creditur.

Amygdala Naxea, ex inſula Naxo veteribus Græcis maxime commẽdabantur. Secundas partes ſibi vendicauerãt Cypria, quæ præter morem cæterorum quæ gignũtur alibi, repando cacumine prodeunt. Cætera nomina apud authores in-

ter legēdum reperies. Mirum hoc mihi videtur, quòd hæc arbor inter cæteras, apud Britãnos nullum edere fructum conſpicitur, aut poſſe illic creſcere. Cæterum de noua progenie, quæ ex amygdalo ſeu nuce Græca & Perſico inuiſa prioribꝰ ſeculis exorta eſt, dictum eſt à nobis ſatis in malo Perſica. Quo etiam in loco de nuceperſica arbore & fructu, quem perſiconucem, ſiue potius curtato nomine peſconucem vulgus vocat, abundè tractauimus.

nuez moscada.

Moſchocaryon, quod & moſchocarydion Græcis dicitur recētioribus, India mittit (inquit Ruellius): nos ea imitatione nucē moſchatam nominamus, *noix muſcade, ou noix muguette.* Ea mēbranoſo primum veſtitur calyce, foliato, fiſſili, per extrema fimbriato, flaueſcente: mox lignoſo tegitur putamine, fragili: cui compactilis ſubeſt globus nuclei vice, ab vmbilico læuibus quaſi ſtrijs extrorſum virgatus, fungoſo corpore, cæterarum nucum more minimè carnoſo. Sed coalitu intus rariore, intercurſantibus venis rubris, candicantibus interuenijs. Tota dum recens eſt, ſucco pingui & oleoſo madet, ſic vt in vnguentum exteri poſſit: vnde multis myrepſica, id eſt vnguentaria nux dici cœpit, & ſi pungatur aculeo, aliquid remittit humoris. Ea iucundiſſimum ſpirat odorem, ita vt cum cinnamomo de odoris ſuauitate certet. Aecius caryon aromaticum, id eſt odoratam nucem vocat. Iam in ganeam & culinas deſcendit, vt opſonia ſuo ſapore cōdiat, nullúmque temerè condimentum ſine hac moſchata nucula ſtruitur. Hæc omnia ferè ex Ruellij cōmentarijs.

Caueto autem, ne cum quibuſdam putes eandem eſſe moſchatam, vel vnguentariam nucem cum balano myrepſica, hoc eſt glande vnguentaria: fructus enim eſt fruticis myricæ ſimilis, magnitudine auellanarum nucum: cuius cortice expreſſo, quemadmodum ex amygdalis amaris excipitur liquor, quo in pretioſa vnguenta vice olei vtuntur. Itaque longè differt à noſtra nuce moſchata. Plura ex Ruellio.

Nucis Indicæ fructus vulgo vocatur, *noix* D'*inde*: cuiuſmodi plures ex officinarum oſtijs dependere apud ſeplaſiarios conſpiciuntur. Globum prægrandem gerunt, circinnatæ rotunditatis, inuolucris intectum, calloſo primùm herbaceóque cortice, intus villoſo, tenui tunica exterius veſtiente: qua extrita, ſolutus in capillamenta fatiſcit, capaci ſubtus orbe, duro, lignoſo: triplici foramine, concauo anfractu, grandi, nullis loculamentis interſtincto: dulci intus, cum recens eſt, liquore: nucleo molli, candido, carnoſo: cum inueterauit, cartilaginoſo. Ruell. Cæterum nucis Indicæ nucleo matronas Venetas nobiliores vti ſolitas audiuimus, vt pinguiores & ſaginatiores ſuis viris appareant.

Reſtat pinea nux deſcribenda, de qua cum ſua arbore, in Sylua tractabimus.

PISTACIA etiam in nucum genere habentur: quæ L. Vitellus cenſor (inquit Plinius) in Italiam primus intulit è Syria. Nam ea in Syria propriè etiã hodie naſcũtur, & inde aduehuntur: creſcunt in arbore omnino nuda, præterquã ramorũ cacuminibus. Hæc enim comantur dẽſiore folio,

angusto & subruffo, ex surculis dependentibus, pineæ nucis similitudine. Arbor est (inquit Barbarus) folio maiore quàm lentisci, in ordinem vtrinque disposito, distantioribus frondium interuallis. Marem in hoc genere accipiunt, cui sub corio velut ossei longiores latere videntur testiculi. Huiuscemodi arborē vidisse memini Venetijs, permultis in locis: itē etiā Parisijs in æde diuæ Mariæ sacra: atq; adeò in horto Renati Bellaij Cenomanensis episcopi, nunquam satis in herbarum & arborum rariorum cultura, laudati: ac suprà quàm dici possit, eius rei studiosi: quo nomine haud paruam cōmoditatem attulit nostris hominibus, quibus hactenus non solum meliorum quarundam herbarum cultura & forma, sed etiam ipsarum vera nomina fuerant prorsus incognita. Porrò pistacia Nicander Colophonius Pistach psittacia vocauit, & alius Nicāder pilistacia: sunt etiam qui listacia: vulgus pharmacopolarū barbarè vocat fistuca, vel fisticorum grana, Venetis atque adeò Italis cōmunia, & post cibos in vltimis mensis expetita auellanarum loco.

Hæc sunt, quæ iuuenibus nostris, bonarum literarum studiosis, pollicebamur, quǽque nostra (qualis esse potuit) diligentia, & doctorum virorum imitatione dici potuerunt. Neque verò id nobis attribui à quoquā desyderamus, quòd hæc inuenerimus, quòd etiam priores descripserimus: nam & hæc omnia iampridem ab eruditissimis authoribus tractata fuerant: quorum interpretationi & facilitati, qui deinde nostra ætate subsecuti sunt literatiores viri, dederunt operā: inter quos

Ruellius noſter adſcribendus venit, totius Galliæ in huius rei cognitione facile princeps. Ille vero doctis & eruditis, doctè & eruditè ſcripſit: nos autem rudibus & puerulis, rudi Minerua, & quæ ipſos adhuc rudes maxime decet, faciliora quædam, facili etiam ordine deſcripſimus. Atque hæc quidem ſi minus placebunt delicatioribus & moroſis quibuſdam ingenijs, ſciant etiam nos ſibi non dediſſe operam : ſed ſi noſtris iuuenculis grata erunt (vt ſanè eſſe poterunt) futurum eſt vt propediem Vinetum ſuum, Syluã, Pratum: præterea etiam, ſi fieri poterit, Agrum excultũ habeant. Quæ niſi illis vtiliſſima eſſe crederemus, nũquam bonas horas in hiſce puerilibus negotijs conſumere, induceremus in animum.

INDICES DVO, QVORVM PRIOR Latinas dictiones omnes, quæ in Seminario descriptæ sũt: posterior Gallicas & vulgares voces complectitur, certo literarum ac numerorum ipsis paginis adnotatorum ordine.

citrago. cidronela yerva

P

EXCVDEBAT ROB. STEPHANVS
PARISIIS, ANN. M. D. XXXVI.
XII. CAL. IVLII.

QVAEDAM ERRATA POST IAM IMPRESSUM libellum animaduersa, sic emendabis.

Folio 4.	linea 1.	eorum studia
fo.8.	lin.26.	cap.10.
fo.20.	lin.10.	aut caudicis
fo.35.	lin.16.	germinant, *des oeillettons*:
fo.34.	super figura decussis malè scriptum est deunx. ipsa tamen declaratio te facile docet quo pacto sit legendum, nobis etiam non admonentibus.	
fo.47.	lin.14.	inaugurato
fo.51.	lin.16.	Sidonte
fo.60.	lin.24.	appellat,
fo.61.	lin.6.	& suauiora,
	lin.25.	bolum armenium,
fo.77.	lin.18.	appresso, parte
fo.80.	lin.9.	*delle carobbé.*
fo.85.	lin.24.	setaniam, gallicam,
fo.95.	lin.18.	nascitur

Plura si quis comperiat, ea, vt æquum & beneuolum lectorem decet, emendet apud se: neque verò tam iniquo animo ferat, quasi id omnibus non sit commune quotidie, errare.

